

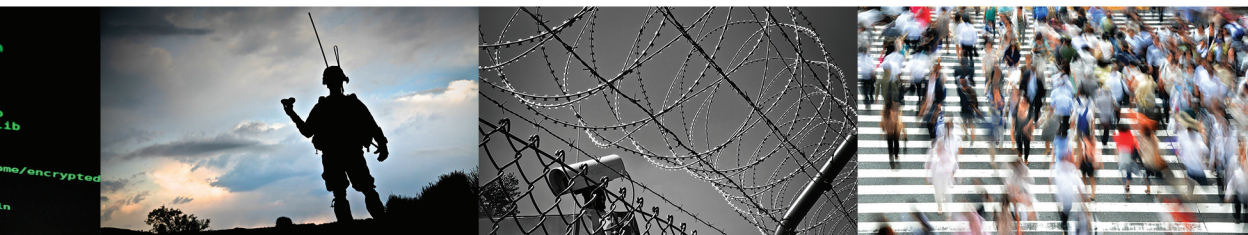
REINŽENIRING

nacionalno varnostnega
s i s t e m a

DR. IZTOK PODBREGAR

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za organizacijske vede

Reinženiring nacionalno-varnostnega sistema

Avtor

dr. Iztok Podbregar

Januar 2019

Naslov Reinženiring nacionalno-varnostnega sistema
Title Reengineering of the National Security System
Avtor Red. prof. dr. Iztok Podbregar
Author (Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede)
Recenzija Red. prof. dr. Marko Ferjan
Review (Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede)
Red. prof. dr. Eva Jereb
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede)
Red. prof. dr. Olja Arsenijević
(Univerza Nikola Tesla, Fakulteta za poslovni študij in pravo)

Jezikovni pregled Red. prof. dr. Marko Jesenšek
Language editing in Slovene

Tehnični urednik Jan Perša, mag. inž. prom.
Technical editor (Univerzitetna založba Univerze v Mariboru)

Oblikovanje ovitka Jan Perša, mag. inž. prom.
Cover designer (Univerzitetna založba Univerze v Mariboru)

Grafika na ovitku Pixabay.org (CC0)
Cover graphics

Izdajatelj / Co-published by
Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede
Kidričeva cesta 55 A, 4000 Kranj, Slovenija
<http://fov.um.si>, dekanat@fov.uni-mb.si

Založnik / Published by
Univerzitetna založba Univerze v Mariboru
Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
<http://press.um.si>, zalozba@um.si

Izdaja Prva izdaja
Edition

Vrsta publikacije E-knjiga
Publication type

Dostopno na <http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/373>
Available at

Izdano Maribor, januar 2019
Published

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

355.02:351.7 (497.4) (0.034.2)

PODBREGAR, Iztok

Reinženiring nacionalno-varnostnega sistema [Elektronski vir] / avtor Iztok Podbregar. - 1. izd. - El. knjiga. - Maribor : Univerzitetna založba Univerze, 2019

Način dostopa (URL):

<http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/373>

ISBN 978-961-286-201-5 (pdf)

doi: 10.18690/ 978-961-286-201-5

COBISS.SI-ID [95664385](#)

ISBN 978-961-286-201-5 (PDF)
978-961-286-202-2 (Broš.)

DOI [https://doi.org/10.18690/ 978-961-286-201-5](https://doi.org/10.18690/978-961-286-201-5)

Cena
Price Brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika
For publisher Red. prof. dr. Zdravko Kačič, rektor Univerze v Mariboru

Reinženiring nacionalno-varnostnega sistema

IZTOK PODBREGAR

Povzetek Preobrazba katerega koli področja našega življenja in družbe je odvisna od časa, prostora, sprememb v tehnologiji, demografiji, okolju, pravu in številnih drugih dejavnikov. Nacionalno-varnostni sistem je zelo pomemben za delovanje posamezne države – zaradi delovanja širšega in ožjega okolja je bil že v preteklosti pod drobnogledom možnih ali verjetnih sprememb, danes pa zahteva celovito in temeljito preobrazbo. Monografija predstavlja pomembne oblike nacionalnega in mednarodnega varnostnega okolja in opozarja na potrebne spremembe. Celovitost besedila, neizogibnost področja in jasnost usmeritev, ki jih pokrivajo strukturirana poglavja, usmerjajo odgovorne za nacionalno-varnost in nacionalno-varnostni sistem, da razmišljajo o izhodiščih za morebitno preobrazbo nacionalno-varnostnega sistema.

Ključne besede: • preobrazba • nacionalno-varnostni sistem • varnostno okolje • obveščevalna dejavnost • oborožene sile •

NASLOV AVTORJA: dr. Iztok Podbregar, redni profesor, Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kidričeva cesta 55a, 4000 Kranj, Slovenija, e-pošta: iztok.podbregar@fov.uni-mb.si.

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-201-5>
Dostopno na: <http://press.um.si>.

ISBN 978-961-286-201-5

Reeingeniring of the National Security System

IZTOK PODBREGAR

Abstract The transformation of any area of our life and society is the direction in which time, space, changes in technology, demography, environment, law and many others are guided by each of us. The national security system is an extremely important area within each country. Due to the strengths of the environment (wider and narrower), the system has been in the past under the tiny eye of possible and probable changes, yet in the present day they continue to create the need for a more complete and profound reeingeniring. The monograph the important frameworks of the national and international security environment, and hopefully rise the desire for change where needed. The integrity of the text, the inevitability of the meaning of the field and the clarity of the guidelines covered by the structured chapters give guidance to those who are and will be responsible for the national security and national security system.

Keywords: • reeingeniring • National Security System • safety environment • intelligence • armed forces •

CORRESPONDENCE ADDRESS: Iztok Podbregar, PhD, Full Professor, University of Maribor, Faculty of Organizational Sciences, Kidričeva cesta 55a, 4000 Kranj, Slovenia, e-mail: iztok.podbregar@fov.uni-mb.si.

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-201-5>
Available at: <http://press.um.si>.

ISBN 978-961-286-201-5

Kazalo

PREDGOVOR	1
1 UVOD	3
2 VARNOST V SODOBNEM SVETU	7
2.1 Spremembe mednarodnega okolja.....	7
2.2 Mednarodno okolje	18
2.3 Konflikti v varnostnem okolju	20
2.4 Vloga oboroženih sil v prihodnje.....	21
3 VARNOST, MEDNARODNO OKOLJE IN POGOJI PANDEMIJE	23
3.1 Zaznavanje pandemije v mednarodnem varnostnem okolju	23
4 OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNA DEJAVNOST	31
4.1 Raziskovanje na področju obveščevalno-varnostne dejavnosti.....	31
4.2 Obveščevalno-varnostna dejavnost v zdravstvu	34
4.3 Prihodnost in razvoj obveščevalno-varnostne dejavnosti	36
5 JAVNI VIRI IN ANALITIKA V OBVEŠČEVALNI DEJAVNOSTI	39
5.1 Javni viri.....	41
5.2 Analitika	42
5.3 Informacije javnih virov	42
6 PRED PREOBRAZBO NACIONALNO-VARNOSTNEGA SISTEMA ..	49
6.1 Reinženiring celovite in korenite spremembe.....	50
6.2 Sistem nacionalne varnosti Republike Slovenije in razkorak med grožnjami, subjekti nacionalne varnosti ter normativno urejenostjo	51
6.3 Javno zasebno partnerstvo in sistem nacionalne varnosti	56
6.4 Celovito in korenito naprej	60
7 POBUDA ZA PRENOS UPRAVLJANJA OSREDNJEGA VADIŠČA POSTOJNA Z DRŽAVNE NA LOKALNO RAVEN	65
8 SKLEPNI DEL	69
LITERATURA	71
ŽIVLJENJEPIS REDNEGA PROFESORJA DR. IZTOKA PODBREGARJA	75

PREDGOVOR

IZR. PROF. DR. POLONA ŠPRAJC

Sodobno globalno okolje je odvisno od različnih dejavnikom razvoja, ki pogosto niso pozitivni. Neodgovorno delovanje posameznika, skupine ali dela družbe lahko postane zelo nevarno. V naravnem okolju so posledice, ki jih povzročajo ljudje, vidne le posredno, lahko tudi v demografskih spremembah. Negotovost povzroča ekonomske oziroma gospodarske spremembe, uvajanje novih tehnologij, ki naj bi ljudem omogočale boljše življenje, pa to žal včasih to zelo ovira napredek in razvoj.

Monografija opozarja na tista področja našega bivanja, ki jih mediji in organizacije prepogosto prikazujejo le posredno, preveč površno in preozko. Varnost je bistvena lastnost vsake sodobne države in družbe. Gre za dobrino, ki bi morala biti v času digitalizacije in robotizacije samoumevna. Žal pa v vsakdanjem življenju, tudi na državni ravni in v političnih krogih, pozabljamo na aktivno varnost kot našo dobrino in zanjo ne skrbimo dovolj odgovorno. Pogosto ostajamo ravnodušni do kršenja človekovih pravic in posegov v človekovo dostojanstvo, saj nas ne zanimajo grobosti v tujih okoljih in ljudje iz drugih regij, ki iščejo boljše življenjske pogoje.

Monografija ne ponuja rešitve nacionalne in mednarodne varnosti »enkrat za vselej«, saj taka vsestranska možnost v današnjem svetu še ni stvarna in

uresničljiva. Avtor zato predstavlja posamezna vprašanja s tega področja in vzpodbuja razpravo o bolj celovitem pregledu nacionalne varnosti, ki mora biti grajena po meri posameznika, države in celotne družbe. Podbregar nam s pomočjo svojih izkušenj predstavi skrb zbujačo spoznanje, da v Republiki Sloveniji po petindvajsetih letih samostojnosti državljani v realnem času še vedno ne morejo pridobiti ustreznih informacij o lastni osebni in skupinski zaščiti pred posameznimi grožnjami.

Monografija opozarja, da mora v naši družbi priti do razprave, ki bo spodbudila načrtovano oblikovanje sistema nacionalne varnosti in pokazala, katera smer je prava. Upoštevati je potrebno izkušnje iz drugih okolij, vendar pa se moramo zavedati, da je potrebno zgraditi izvirni sistem, ki bo upošteval naše potrebe in nam bo zagotavljal največjo možno varnost. Podbregar pri tem ne izključuje nikogar, saj se zavzema za povezovanje, povečanje zmogljivosti in moč kolektiva.

Nacionalno-varnostni sistem določene države je sistem, ki z argumentacijo vsebine dela in različnimi organizacijskimi oblikami vzdržuje, razvija in spodbuja različne oblike delovanja, ki zagotavljajo/vzpostavljajo varnost v državi.

Želim, da bo monografija dobro sprejeta, saj prinaša poglede, ki koristijo našemu nacionalno-varnostnemu sistemu. Gre za zanimivo branje, ki je ob strokovnjakih namenjeno tudi vsakemu izmed nas – varnost ni vprašanje, o katerem bi se pogajali, varnost je in mora biti naša dobrina.

1 UVOD

Korenito, celovito in drastično je kratek slogan reinženiranja, in sicer je povsem usklajen z organizacijskimi vedami. Gre za preobrazbo sistema. Zanemarjena, hkrati pa tudi delno neusklajena gradnja nacionalno-varnostnega sistema Republike Slovenije zahteva reinženiring, tj. preobrazbo tega področja. Prikazane vsebine zato vzpodbujajo razmišljanja na področjih nacionalne varnosti, pri tem pa se je potrebno zavedati, da je Slovenijo potrebno graditi stalno, premišljeno in usklajeno. Slovenski narod se je uspešno razvijal, kadar je samostojno iskal in premišljeno razvijal lastne rešitve, ki so bile usklajene in pozitivno prepoznane v širšem okolju. Nasprotno pa je prihajalo do težav, kadar smo Slovenci nekritično prenašali v naše okolje in za naše potrebe tuje, včasih tudi vsiljene rešitve. Slovenci se danes ne zavedamo dovolj, da smo samostojni in imamo lastno državo, v kateri moramo biti odgovorni aktivni nosilci njenega razvoja.

Z monografijo, ki je nastajala več let, ne želim odpirati negativne razprave, ampak si prizadevam vzpodbuditi razmišljanje o iskanju najboljših rešitev in s tem pomagati k boljšemu razvoju Slovenije. Moji pogledi na nacionalno-varnostni sistem naj dobijo trajnejšo vrednost, ki je pri razvoju posameznika in družbe ne bi smeli zatajiti ali zaobiti.

Monografija najprej predstavlja pogled na sodobno varnostno okolje, ki izpostavlja značilnosti mednarodnega varnostnega okolja, ključne spremembe v mednarodnem okolju, ki v največji meri ustvarjajo varnostna vprašanja ter v

povezavi z varnostnimi vprašanji pomembnejše dejavnike razmer. Ključnim spremembam sledijo strateške usmeritve globalnega okolja v prihodnost na ravni mednarodnega varnostnega okolja. Prihodnost določajo viri, ki lahko ustvarjajo nestabilnost v družbi in so tudi na kratko predstavljeni.

Celovitost varnostnega okolja, razsežnost globalnih sprememb in različnih virov, ki nedvoumno ustvarjajo varnostna vprašanja, spodbujajo globalno okolje v premostitev varnostnih vprašanj z vzporednim povezovanjem strateške, operativne in taktične ravni obvladovanja konfliktov. Sledijo posledice v mednarodnem okolju, prevladi, upoštevanju zaveznikov, sodelovanju oboroženih sil in pomenu okolja. Na splošno obstaja v naslednjih obdobjih možen in verjeten razvoj večjih varnostnih nestabilnosti v globalnem okolju.

Sklepni del drugega poglavja predstavlja delovanje oboroženih sil in prihodnje izzive, ki se kažejo v medsebojno povezani strategiji držav za razvoj stabilnejšega okolja in varnejše družbe v globalnem okolju.

Tretje poglavje prikazuje realnost in celovitost varnostnega okolja ter delovanje med pandemijo, ki je že več let realna grožnja tudi v evropskem okolju. Vsebinski sklopi poglavja so zaznavanje, sporazumevanje in informiranje ter upravljanje in obvladovanje gibanja.

Četrto poglavje je namenjeno obveščevalni dejavnosti in logično sledi besedilu, ki opisuje negotovo in nepredvidljivo okolje. Za odločanje v takem okolju so potrebni kakovostni podatki, njihovo vrednotenje, analiziranje in priprava ustreznih informacij za odločanje. Nalogo bi morala opravljati predvsem sodobna obveščevalna služba v posamezni državi. Vsebinski rezultati obveščevalne dejavnosti so za odločanje nujno potrebni. Četrto poglavje je pomembno vsebinsko in sporočilno težišče monografije, ki opredeljuje obveščevalno dejavnost kot rezultat pridobivanja, analiziranja, združevanja in interpretacije vseh razpoložljivih podatkov (enega ali več vidikov) države. Pomen obveščevalne dejavnosti vsebinsko izhaja iz potreb nacionalne varnosti in neposredno sovпада z načini delovanja, načeli in zakonitostmi, ki jih potrebuje reinženiring nacionalno-varnostnega sistema.

Obveščevalna dejavnost mora spremljati tudi spletne javno dostopne vire, ki so vedno bolj pomembni – o tem razmišljam v petem poglavju.

V Sloveniji potekajo od začasne ukinitve popolnjenja oboroženih sil Republike Slovenije z naborniki (prehod na poklicno popolnjenje) zelo burne razprave o prihodnosti naših oboroženih sil. Namenoma sem v javnosti večkrat razlagal, da je potrebno Slovensko vojsko in Slovensko policijo ukiniti, oz. začeti njun stečajni postopek ter na novo postaviti oboroženo silo, ki bo ustrezala našim potrebam. Zakaj sem bil tako provokativen in napadalen ter do dela javnosti celo žaljiv? Jezijo me javne objave (ponovno jih predstavljam v monografiji), ki kažejo na precejšnjo nezainteresiranost odgovornih za celovite spremembe oziroma preobrazbo. Provokacija je bila edini način, da sem spremenil razmišljanje javnosti in jo spodbudil k hitrejšim spremembam. Kot načelnik Generalštaba Slovenske Vojske sem začel izdajati *Bilten Slovenske vojske*, ki je kasneje prerastel v ugledno publikacijo *Sodobni vojaški izzivi*. Namen *Biltena* je bil vzpodbujati pripadnike Slovenske vojske k objavi strokovnih vojaških vsebin in znanj, ki so si jih strokovnjaki takrat zelo intenzivno in na različne načine pridobivali v domačem in mednarodnem okolju. Ko sem urednikom in takratnim odgovornim v Slovenski vojski za *Sodobne vojaške izzive* poslal v objavo članek z naslovom *Pred reinženiringom nacionalno-varnostnega sistema – priložnosti za Slovensko vojsko* (Podbregar, 2011), je nastala zadrega, kako ga objaviti. Izšla je zelo zanimiva številka *Sodobnih vojaških izzivov*, v kateri je bil na prvem mestu objavljen moj članek, nato pa je sledilo več prispevkov, ki so poskušali s protiarargumenti dokazati, da reinženiring, ki sem ga zagovarjal, ni potreben. Vse to je dostopno na spletni strani Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/svi_13_2.pdf), v petem poglavju monografije pa ponovno objavljam le tisto, kar sem napisal leta 2011. Seveda so se nekateri finančni proračunski kazalci od takrat spremenili, vendar so predlogi (njihovo bistvo) potrebnih sprememb nacionalno-varnostnega sistema ostali enaki. V monografiji sem dodal aktualne finančne in kadrovske podatke ter ponovno ugotovil, da bistvo potrebe po preobrazbi subjektov nacionalne varnosti ostaja enako, kot je bilo leta 2011 – vsako nadaljnje mencanje glede preobrazbe nacionalno-varnostnega sistema je povsem nerazumno, negospodarno in nesmiselno.

Prostorsko urejanje osrednjega vadišča Slovenske vojske Postojna in nezadovoljstvo lokalnega prebivalstva z odnosom vojske do lokalnega okolja je pripeljalo do nesmiselnega stanja in razmer. Pred tremi leti, tj. avgusta 2015, sem županu Občine Postojna poslal pisno pobudo (prim. sedmo poglavje monografije), na katero pa nisem dobil odgovora. Pobuda je še vedno aktualna: (1) ponavljajo se iracionalne zahteve in konflikti med deležniki na državni in

lokalni ravni, (2) državne institucije sprejemajo naravnost smešne odločitve, ki so delno popolnoma nepremišljene in se do svojih lastnih oboroženih sil obnašajo, kot da gre za agresorsko vojsko. Nekateri vodilni pripadniki oboroženih sil Slovenije so povsem izgubili nujno potreben stik z okoljem in se sploh ne sporazumevajo z okoljem, v katerem delujejo. Pisno pobudo zaradi prepletenosti področij ponovno objavljam, saj sem prepričan, da bi se z njeno pomočjo izboljšalo slabo sporazumevanje med udeleženci nespোরazuma.

Bralcem ponujam preplet tematik, ki sovpadajo s področjem nacionalno-varnostnega sistema in usmerjajo moja razmišljanje v potrebne in neizogibne razvojne smernice Slovenije. Členitev in izbira vsebin sledita potrebam strokovnega in znanstvenega okolja, ki z omenjenimi vsebinami nadgrajuje poznavanje nacionalno-varnostnega sistema med strokovnjaki in širšo javnostjo. Monografija predstavlja različne vidike varnostnih vprašanj družbe, ki so ključni za posameznika, družbo in širše okolje.

Čas in prostor, v katerem živimo, od vsakega posameznika, skupine in družbe zahtevata in pričakujeta določene načine delovanja, življenja, povezovanja in ohranjanja zdravih življenjskih skupnosti. Vprašanje varnosti človeka je izhodiščno vprašanje, ki zagotavlja normalno rast in razvoj posameznika ter družbe. Zakaj se v dobi napredka, digitalizacije, robotizacije in drugih naprednih informacijskih tehnologij, morda celo umetne inteligence, še vedno ali celo še bolj ukvarjamo z vprašanjem zagotavljanja varnosti? Odgovor je enostaven: »Zaradi človeka!« Prerast določenih preteklih značilnosti okolja in družbe v nove značilnosti in na nove generacije, ki svoje življenje začenjajo z inovativnimi pristopi, je izziv za vse, ki so prednostno odgovorni za ustrezno varnost državljanov.

2 VARNOST V SODOBNEM SVETU

2.1 Spremembe mednarodnega okolja

Uvod v varnost in mednarodno okolje

Svet, v katerem danes živimo, je tako rekoč svet brez meja za človeka in družbo – različne tehnološke, naravne, gospodarske in družbene spremembe povzročajo številne pozitivne in negativne spremembe. Stabilnost, zanesljivost in neobremenjenost so na več koncih sveta skoraj ali popolna iluzija. Živimo v varnostnem okolju, ki postaja vse bolj negotovo in nepredvidljivo, kljub temu pa je potrebno optimistično gledati na razvoj družbe in posameznika.

Države so pod velikim pritiskom hitrih sprememb – pozitivne so gonilo razvoja, negativne pa ga zavirajo.

Vprašanje varnosti in mednarodnega okolja je prepleteno s številnimi spremembami, ki jih ustvarjata čas in prostor. Sodobnega človeka določajo (med drugim) spremembe življenjskih pogojev in osnovnih življenjskih potreb ter starostna struktura in izobrazba, to pa odločilno vpliva na dogajanje v varnostnem okolju (ob npr. naravnih virih, spremembah v gospodarstvu, tehnologiji in drugih dejavnikih, ki so predstavljeni v naslednjih podpoglavjih). Postavlja se vprašanje, kako dvigovati zavest posameznika in družbe do varnostni.

Demografske spremembe

Zemlja ima 7,6 milijarde prebivalcev, leta 2013 naj bi število naraslo na 8,6 milijarde, leta 2050 na 9,8 milijarde in leta 2100 na 11,2 milijardi – letni prirast svetovnega prebivalstva je ocenjen na okoli 83 milijoni ljudi (United Nations, 2017).

Rast prebivalstva bo povečala rabo zemeljskih virov, to pa bo povzročilo nestabilnost, še posebej na Bližnjem vzhodu, v podsaharski Afriki in južni Aziji. Rezultat nestabilnosti bodo povečani nemiri, notranji konflikti, večje humanitarne krize in migracije prebivalstva, tj. premiki beguncev in notranje razseljevanje oseb. Napovedi o rasti na različnih področjih, oziroma izrabi naravnih virov pa niso zanesljive, saj jih na mnogih področjih dosežemo prej, kot smo jih v preteklosti napovedali po različnih modelih. Nadaljujejo se tudi velika preseljevanja med regijami, pogosto iz držav z nizkimi in srednjimi dohodki v države z visokim dohodkom. Obseg neto priliva priseljencev v države z visokim dohodkom v obdobju 2010–2015 (3,2 milijona letno) je nekoliko upadel v primerjavi z obdobjem 2005–2010 (4,5 milijona letno). Čeprav mednarodne migracije na sedanjih ravneh ne bodo zadostovale za polno izravnavo pričakovane izgube prebivalstva zaradi nizke stopnje rodnosti v evropski regiji, gibanje ljudi med državami lahko pomaga ublažiti nekatere negativne posledice staranja prebivalstva (United Nations, 2017).

Slovenija se podobno kot večina razvitih držav sooča s spremembami starostne strukture prebivalstva. Opremljujeta jih predvsem zmanjševanje delovno sposobnih ljudi in povečevanje števila starejših. Glede na demografske projekcije EUROPOP 2013 bo v Sloveniji staranje prebivalstva, s katerim se že soočamo, intenzivnejše kot v drugih državah EU. Projekcije so sicer povezane s tveganji uresničitve ključnih predpostavk (gibanje števila rojstev, smrti in neto priselitev), vendar na neizogibno staranje prebivalstva v Sloveniji kažejo vsi demografski scenariji. Posledice bodo vidne predvsem na trgu dela, v izobraževanju, pri javnih izdatkih in na stanovanjskem in prostorskem področju ("Urad RS za makroekonomske analize in razvoj," 2018). Ugotavljamo pa, da je splošno zdravje prebivalcev Slovenije dobro, zato je delovna sposobnost višjih starostnih skupin na zelo visoki ravni. Podatki kažejo, da bodo človeški viri v Sloveniji vedno bolj omejeni, zato bo potrebno natančno spremljati upadanje prebivalstva in zbrano načrtovati primerne rešitve.

Povečanemu številu mladih ne bo sorazmerno sledila rast delovnih mest in posledično blaginja (Heinsohn, 2006), zato bodo mladi vedno bolj razočarani nad lastnim življenjem in razmerami v državi, to pa bo predstavljalo vedno večjo nevarnost za delovanje skrajnih skupin. Mladi bodo morali spoznati, da ne bo več samoumeven model: »pridno doštudiram v pogojih, kjer je študij javno dobro, si poiščem službo in poiščem ravnovesje med delovnim razvojem, osebno rastjo in družino«. Stari model bo preraščal v celovito vprašanje in iskanje ravnovesja med različnimi dejavniki, pri tem pa bodo polovične, začasne, dopolnilne, honorarne itd. zaposlitve prej pravilo kot izjema. Socializacija posameznika, skupine in družine bo potrebovala povsem nove pristope.

Na svetovni ravni se je v zadnjih letih podaljšala pričakovana življenjska doba, in sicer za moške na 65 let in za ženske na 69 let (rojeni med letoma 2000–2005), oz. na 69 let za moške in na 73 let za ženske (rojeni med letoma 2010–2015). Ostajajo pa velike razlike med državami – v Afriki se je npr. pričakovana življenjska doba med letoma 2000–2005 in 2010–2015 povečala kar za 6,6 let. Razlika v pričakovani življenjski dobi ob rojstvu med najmanj razvitimi državami in drugimi državami v razvoju se je z 11 let v obdobju 2000–2005 zmanjšala na 8 let v obdobju 2010–2015. Razlike v pričakovani življenjski dobi med regijami in dohodkovnimi skupinami bodo obstajale tudi v prihodnjih letih, vendar pa se bodo bistveno zmanjšale do leta 2045 oz. 2050. Podaljšanje in manjše nihanje pričakovane življenjske dobe sta posledica številnih dejavnikov, tudi nižje petletne stopnje umrljivosti, ki se je v 89 državah med letoma 2000–2005 in 2010–2015 zmanjšala za več kot 30 odstotkov. Drugi dejavniki vključujejo nenehno zmanjševanje smrtnih žrtev zaradi aidsa/HIV-a in napredek v boju proti drugim (ne)nalezljivim boleznim (United Nations, 2017). Na razvoj mladih zelo vpliva pismenost, zato je potrebno izboljšati izobrazbeno raven žensk v nerazvitih regijah.

Pričakujemo, da se bo število oseb na svetu, ki so bile leta 2017 stare 60 let ali več (962 milijonov), do leta 2050 več kot podvojilo (2,1 milijarda), do leta 2100 pa potrojilo (3,1 milijarda). V Evropi je 25 % prebivalstva že starega 60 let ali več, ta delež naj bi leta 2050 dosegel 35 % in ostal enak v drugi polovici stoletja. Prebivalstvo v drugih regijah naj bi se tudi v naslednjih desetletjih znatno okrepilo, tako da se bo rast prebivalstva nadaljevala do leta 2100. Afrika, ki ima danes najmlajšo starostno strukturo ljudi, naj bi doživela hitro staranje prebivalstva. Čeprav bo afriško prebivalstvo še nekaj desetletij ostalo relativno mlado, pričakujemo, da se bo delež prebivalstva, starega 60 let ali več, povečal s

5 % leta 2017 na približno 9 % leta 2050, nato pa do konca stoletja na skoraj 20 %. Število ljudi, ki so bili leta 2017 stari 80 let ali več (137 milijonov), se bo do leta 2050 predvidoma podvojilo (425 milijonov), do leta 2100 pa pričakujemo, da se bo povečalo za skoraj sedemkrat (909 milijonov). Predvidevamo, da bo staranje prebivalstva močno vplivalo na družbo, saj ustvarja fiskalne in politične pritiske, ki jih bodo v prihodnjih desetletjih verjetno doživljali zdravstveni in pokojninski sistemi ter sistemi socialne varnosti številnih držav (United Nations, 2017).

Pričakujemo, da se bo v prihodnosti staranje prebivalstva po svetu razlikovalo. V bolj razvitih regijah naj bi se povprečna starost z 41 let (2015) povečala na 45–50 let (2050), medtem ko se bo v manj razvitih regijah z 28 let (2015) povečal leta 2050 na 35 let (United Nations, 2017).

Število mednarodnih migrantov po vsem svetu se je v preteklosti povečevalo in je leta 2017 doseglo 258 milijonov (leta 2015 npr. 248 milijonov, leta 2010 npr. 220 milijonov, leta 2005 npr. 191 milijonov, leta 2000 npr. 173 milijonov). Med letoma 2000 in 2005 se je mednarodni migrantski delež v povprečju povečal za 2 odstotka letno, v obdobju 2005–2010 pa je letna stopnja rasti dosegla 2,9 odstotka (United Nations, 2017). Globalizacija je povečala pristop do informacije praktično vsem skupinam in povsem logično je, da si vsak posameznik želi poiskati zase in za svoje najbližje boljše življenjske pogoje. Migracije so tudi posledica vse večje mobilnosti in različnih potreb po delovni sili. Na žalost je tudi glede teh vprašanj zelo velika razlika med zaznavanjem in stvarnostjo pri posameznikih v različnih regijah.

Priseljevanje samo po sebi ni vprašljivo, sposobnost in pripravljenost priseljencev, da se vključijo v družbo, sprejmejo norme in pravila nove kulture, zakonodajo in ostale elemente države gostiteljice, pa so pogosto lahko povod za nemire in neugodno stanje mednarodnega okolja.

Za Slovenijo se zdi, je pomembno, da zagotavljamo pogoje za zdrav življenjski slog in da populacija ostane zdrava tudi v starosti.

Spremembe na področju energentov

Energetska varnost pomeni neprekinjeno razpoložljivost energetskega virov po dostopni ceni. Varnost oskrbe z energijo ima številne vidike: (1) dolgoročna energetska varnost se ukvarja predvsem s pravočasnimi naložbami za oskrbo z energijo v skladu z gospodarskim razvojem in okoljskimi potrebami; (2) kratkoročna energetska varnost se osredotoča na zmožnost energetskega sistema, da se hitro odzove na nenadne spremembe ravnotežja med ponudbo in povpraševanjem (International Energy Agency, 2018).

Eno izmed stanj razvoja svetovnega gospodarstva je odvisnost od razpoložljivosti cenovno dostopnih fosilnih goriv. Zahodni svet je do nedavnega bil energetskega neločljivo povezan (odvisen) od Bližnjega vzhoda. Odvisnost zahoda od »nemirnih« držav veča možnosti za nestabilne in nezanesljive dogovore.

Klimatske spremembe so prinesle s tehnološkim razvojem povsem drugačna razmerja med črpanjem in porabo fosilnih goriv, kar je porušilo tradicionalna partnerstva in izrazito spremenilo odnose med regijami. ZDA in skrajna severna evropska regija sta v zadnjih letih v pogledu pridobivanja energentov dobili povsem drugačen geostrateški pomen.

Glede energetskega virov je Slovenija zelo omejena in odvisna od partnerstev, zato mora razvijati racionalno porabo energije, spodbujati ekološke energetske pristope in sodelovati pri inovativni porabi energentov, oz. jih tehnološko iskati.

Slovenija nima lastne energetske karte, zato sem prepričan, da sedanja generacija ne sme izkoriščati zaloga lignita v Velenju za proizvodnjo električne energije. Gre namreč za izrazito neekološko porabo energetskega premoga, ki bi ga morali ohraniti prihodnim generacijam, ki ga bodo znale tehnološko in ekološko upravičeno izkoristiti oz. porabiti. Mišljenje, da je potrebno vsa bogastva takoj porabiti, je nerazumno in nespametno, danes pa se kaže prav pri porabi slovenskega premoga in neracionalni izrabi slovenskih gozdov.

Spremembe na področju mineralov in kovin

Minerali in kovine zagotavljajo surovine, ki so potrebne za izdelavo česar koli od avtomobilov do visokotehnoloških elektronskih in nacionalnih obrambnih sistemov (Minerals make life, 2016). Povpraševanje po mineralih (npr. uran in torij) se bo zaradi potreb po jedrski energiji povečevalo, naravno okolje bo zato bolj ogroženo, politični vpliv pa bo postal še bolj pomemben, saj bodo potrebna dodatna raziskovanja, možnosti za zadostitev povpraševanja pa bodo vse bolj omejene. Dolgoročno zbiranje čiste električne energije zahteva večjo količino točno določenih plemenitih kovin, zaloge pa so omejene, njihova najdišča pa so na drugih geografskih točkah in novih krajih – sklepajo se nova partnerstva in zaveznitva, to pa povzroča več nasprotovanj oz. sovražnosti.

Spremembe na področju komunikacije in tehnologije povečujejo potrebo po kositru in tantalumu. Zmanjšana proizvodnja kovin in ustavitve dobave lahko spodbudi večje napetosti v svetu in višjo stopnjo konkurenčnosti. Kitajska npr. zaradi intenzivnega razvoja tehnologije povečuje nakup redkih kovin.

Bogastvo mineralov in različnih kovin v državah Zahodnega Balkana še ni povsem razkrito, ker so podatki še nepopolni, hkrati pa se sodobne tehnologije prilagajajo izrabi različnih kovin. Gre za naše sosodstvo in minerali ter kovine so ob drugih nerešenih vprašanj lahko velik možni vir konfliktov.

Spremembe na področju vode in hrane

Čista in dostopna voda za vse je eden izmed osnovnih pogojev za naše preživetje. Na planetu je dovolj sveže vode, vendar pa zaradi slabe organizacije, razporejanja, uporabe in infrastrukture milijoni ljudi, vključno z otroki, vsako leto umre zaradi bolezni, ki so posledica neustrezne oskrbe z vodo, sanitarijami in higieno. Pomanjkanje in slaba kakovost vode ter neustrezna higiena negativno vplivajo na varno preskrbo s hrano, izbiro za preživetje in možnosti za izobraževanje revnih družin po vsem svetu. V tem trenutku ima več kot 2 milijardi ljudi zmanjšan dostop do sladkovodnih virov, do leta 2050 bo vsak četrti prebivalec našega planeta verjetno živel v državi, ki jo je prizadelo kronično ali ponavljajoče pomanjkanje sveže vode. Suša značilno prizadene nekatere najrevnejše države na svetu, povečuje lakoto in podhranjenost. V preteklem desetletju je bil dosežen velik napredek glede vode in sanitarij, tako da ima več kot 90 % svetovnega

prebivalstva zdaj dostop do izboljšanih virov pitne vode. Za izboljšanje higienskih razmer in dostop do pitne vode je treba povečati naložbe v upravljanje sladkovodnih ekosistemov in sanitarnih objektov na lokalni ravni v več državah v razvoju v podсахarski Afriki, srednji Aziji, južni Aziji, vzhodni Aziji in jugovzhodni Aziji (Bath, 2018) .

Voda in sanitarne storitve morajo biti z naložbami v upravljanje z vodami v prihodnosti usklajene s podnebnimi spremembami. Če sprememb ne bomo upoštevali, se bo poslabšalo javno zdravje, imeli bomo slabšo kakovost vode, manjšo zanesljivost njene količine in onesnažene sanitarne sisteme. Brez upoštevanja podnebnih sprememb sta napredek in povečan dostop do oskrbe s pitno vodo in sanitarij omejena (World Health Organization, 2009).

Republika Slovenija je zagotovitev pitne vode zapisala kot ustavno kategorijo, v industriji pa se kljub temu še vedno uporablja približno 30 % pitne vode – pri doseganju zastavljenih ciljev glede naprednega dostopa do pitne vode gre za povsem napačne postopke, ki so nerazumljivi in nesprejemljivi.

Zelo slabo je rešeno tudi skladiščenje in možnosti transporta pitne vode iz regij, ki imajo dovolj vode, v regije, ki jim vode primanjkuje. Gre za področje, ki je preslabo in premalo raziskano.

V zadnjem času je v porastu zavedanje o prisotnosti mikro- oziroma nanodelcev plastike v vodah in organizmih. Grozljivo se je tudi sočiti s podatkom, da vsak osebni avto zradira na cestah tudi do 2 kg gume, ki iz cestišč odteče posredno ali neposredno v podtalnico. Zavedanje o tem je vse večje, vendar ustreznih rešitev te problematike še nimamo.

Podnebne spremembe

Soočamo se z največjim okoljskim izzivom naše generacije. Ne glede na naše želje in potrebe bodo podnebne spremembe bistveno vplivale na kvaliteto našega življenja. V zadnjih 150 letih smo spremenili ravnovesje našega planeta tako, da živimo izven naših realnih zmožnosti. Izkoristili smo ogromne količine fosilnih goriv (npr. premog, olje, plin), vzredili ogromne količine živine, ki proizvajajo metan, izsekali pa smo obsežne gozdove, ki bi lahko absorbirali ogljikov dioksid iz zraka (Who We Are, n.d.).

Človek je na tej poti sprememb sam sebi največji sovražnik. Naš vsakdan je odvisen od naših navad, življenja v naravi, tehnološkega napredka in vseh drugih spremembe. Odvisnost človeka od narave je bila in bo pomemben del našega napredka. Človek lahko stisko pogloblja z nevestnim in nepremišljenim ravnanjem – družba, ki ogroža posamezne regije, je hkrati tudi grožnja celemu našemu planetu.

Spremembe in globalizacija

Globalizacija predstavlja mobilnost virov, tehnologije in kapitala, okrepila pa se je z razvojem človeka, njegovimi idejami in znanjem. Pretok informacij je zaradi brisanja meja med državami vedno večji. Globalizacija ima v večini primerov pozitiven predznak.

Globalizacija je vedno bolj vpliven »arhitekt« nove mednarodne varnostne agende, vendar pa je njen vpliv na razvoj odnosov med državami na tem ključnem področju zelo protisloven. Globalizacija spodbuja in pospešuje razvoj proizvodnih sil, znanstveni in tehnološki napredek ter vedno bolj intenzivno komunikacijo med državami in narodi. Objektivno pomaga človeštvu graditi bazo virov in intelektualne možnosti za zagotavljanje mednarodne varnosti na novi kakovostni ravni. Naraščajoča soodvisnost držav in narodov na vseh področjih ustvarja nove politične pristope, ki ustvarjajo demokratične večstranske mehanizme upravljanja mednarodnega sistema in s tem zanesljivo rešitev varnostnih težav. Žal pa globalizacija, ki se večinoma razvija spontano in brez skupnega usmerjenega vpliva svetovne skupnosti, poslabšuje stare probleme mednarodne varnosti in povzroča nova tveganja in izzive. Vloga zunanjih dejavnikov v razvoju držav se dramatično povečuje. Zaradi razlik v finančni in gospodarski moči soodvisnost med državami postaja vse bolj nesimetrična. Medtem ko je majhna skupina vodilnih industrijskih držav predvsem subjekt globalizacije, velika večina preostalih držav pluje na valovih finančnega gospodarskega razvoja. Posledično se povečujejo neenakosti socialnega in gospodarskega razvoja sveta. Svetovno gospodarstvo se očitno deli na »območja rasti« in »območja stagnacije« (Ivanov, 2003).

Visoki stroški dela, seljenje proizvodnje v države v razvoju, manjše število delovnih mest za nižje izobražene itd. so razlogi za ustvarjanje socialnih nemirov, ki jih spodbuja negativno bistvo globalizacije. Na eni strani gre za prenos znanja

in tehnologij v države s poceni delovno silo, na drugi strani pa se povečuje gospodarska in vojaška moč tretjih držav. Neenakosti, nemiri in odvisnost varnosti od kapitala so resen razlog za premislek o razmerju med globalizacijo in varnostnimi grožnjami prebivalcem sveta.

Slovenija, umeščena je med Istanbulske vrati in EU-jem ter panonsko in padsko nižino, je v smislu globalizacije pomembno povezovalno križišče, v katerem tranzit opozarja na vse prednosti in slabosti razvoja.

Spremembe na področju ekonomije in financ

V globalnem scenariju bo svetovno gospodarstvo raslo z enakomerno stopnjo, ki bo omogočila približno dvakratno rast BDP-ja do leta 2030. Rast gospodarstev v vzponu bi morala biti hitrejša, to pa bo zelo zmanjšalo razlike v dohodkih med državami, čeprav bodo razvite države še naprej ohranjale veliko višji dohodek na prebivalca. Povprečna stopnja rasti razvijajočih se gospodarstev se verjetno ne bo močno spreminjala. Do leta 2030 bi lahko Indija in podsaharska Afrika pospešili svoj razvoj in rast. Tri največja gospodarstva na svetu bodo ostala ZDA, EU in Kitajska, vendar pa se merila moči med državami spreminjajo (Gros & Alcidi, 2013).

Mednarodni Herald Tribune (Kennedy, 2008) je objavil pesimistično oceno o prihodnosti proračunskega primanjkljaja in financiranja zdravstva, napovedal pa je tudi številčnejša priseljevanja ter več vojaških posredovanj po svetu.

Varnostna vprašanja, ki mejijo na gospodarske spremembe in spremembe v finančni porazdelitvi, je potrebno upoštevati pri razmišljanju o varnosti oz. nevarnosti mednarodnega okolja.

Slovenska ekonomija je v širšem pogledu mikroekonomija, ki je zelo občutljiva na spremembe. Izjemno pomembna so zato strateška partnerstva – vsa tveganja morajo biti obvladljiva v smeri neprekinjene zadostnosti in potrebnosti.

Skrajneži in paravojaške skupine

Ekstremnost, skrajnost, neobičajnost, različne ideologije ..., tj. je nekaj stičnih točk razmišljanja v okviru mednarodnega okolja. Raznolikost dela človeka močnejšega in družbo bolj bogato. Pogled v zgodovino, trenutek sedanjosti in načrtovanje prihodnosti nakazujejo možnosti, da zelo jasne vendar nemirne razlike v družbi ter združevanje posameznikov proti večinski družbi, porajajo vzvode za grožnje in ustvarjajo nevarno okolje.

Verske, narodnostne, kulturne in politične skupine ustvarjajo posebno identiteto, ki lahko povzroči določeno napetost, nesoglasje ali spor. Različnost je lahko izhodišče za tekmovalnost in nemire v družbi.

Slovenija ni odporna na agresivnost in nestrpnost posameznikov in združb. Soočamo se celo s pojavom, da skrajneži izražajo in tudi dosegajo svoje cilje z etnično sicer spornimi dejanji, ki pa so zakonsko dopustna. V Sloveniji je večkrat zelo težko prepoznati skrajne združbe, ker se zelo hitro spreminjajo in preoblikujejo, zato je potrebno poznati in pridobivati mednarodne izkušnje ter v sodelovanju preučevati modele v drugih okoljih ter predvidevati podobne pojave v domačem okolju.

Kriminal

Problemi kriminala so del globalnega sveta in se kažejo v nelegalni trgovini z orožjem, trgovini s prepovedanimi drogami in drugimi substancami, sivo ekonomijo, neurejenimi finančnimi tokovi itd.

Problem je tudi v tem, da lahko mednarodno organizirani kriminal ogrozi manjše ekonomije, npr. Slovenijo.

V državah, ki se razvijajo po tranziciji, je še vedno težko ločiti med kriminalom in zdravo tržno ekonomijo – stopnja prvinske in vsestranske korupcije se kaže v pranju denarja in tudi v drugih oblikah kriminala.

Bolezni

Kazalniki, povezani z zdravjem, se lahko združijo v sedem tematskih sklopov (World health statistics 2018: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals, 2018):

- Reproktivno, materinsko, novorojenčkovo in otroško zdravje – preveč žensk na svetu še vedno trpi in umre zaradi zdravstvenih težav med nosečnostjo in porodom; ocenjujemo, da je leta 2015 303.000 žensk po vsem svetu umrlo zaradi materinstva, in sicer 99 % v nerazvitih državah, skoraj dve tretjini (64 %) v Afriki.
- Nalezljive bolezni – na globalni ravni se je pogostost HIV-a zmanjšala, in sicer je bila leta 2005 incidenca 0,4 na 1.000 neokužene populacije, leta 2016 pa je bilo razmerje le še 0,26.
- Nenalezljive bolezni in duševno zdravje – leta 2016 je zaradi nenalezljivih bolezni umrlo 41 milijonov ljudi, tj. 71 % od skupno 57 milijonov smrtnih žrtev.
- Poškodbe in nasilje – leta 2013 je v prometnih nesrečah na cestah umrlo 1,25 milijona ljudi po vsem svetu, poškodovanih pa je bilo več kot 50 milijonov. Smrtnost zaradi poškodb v cestnem prometu je bila v državah z zmernim dohodkom 2,6-krat večja (24,1 smrtnih žrtev na 100.000 prebivalcev) kot v državah z visokim dohodkom (9,2 smrti na 100.000 prebivalcev), čeprav je bilo v EU državah z nizkimi dohodki manj vozil.
- Univerzalna zdravstvena pokritost in zdravstveni sistemi – leta 2014 je povprečni nacionalni delež odhodkov za zdravje na globalni ravni znašal 11,7 %.
- Okoljska tveganja – dostop do čistih goriv in tehnologij za kuhanje se je nepomembno izboljšal in je leta 2016 dosegel 59 % na svetovni ravni, kar pomeni povečanje za 10 odstotnih točk od leta 2000.
- Zdravstvena tveganja in izbruhi bolezni – v skladu z Mednarodnimi zdravstvenimi predpisi (2005) morajo imeti vse države pogodbenice razvite minimalne ključne zmogljivosti učinkovite skrbi za javno zdravje (World health statistics 2018:

monitoring health for the SDGs, sustainable development goals, 2018)

Razkorak med revnimi in bogatimi poraja kakovostno zdravstveno varstvo in višjo stopnjo nalezljivih in nenalezljivih bolezni ter ustvarja razloge za vprašanja, ki so povezana z varnostjo in mednarodnim okoljem.

Tudi v naši regiji in neposredni sosesčini se soočamo s ponovnim pojavom nekaterih kužnih bolezni, ki so bile izkoreninjene pred desetletji – za to ni kriva globalizacija, saj preslabo skrbimo za stalne ustrezne higienske navade.

Znanja in inovativno okolje

Znanje nima meja, prav tako tudi človeški um in napredek – gre za uspešno izkoriščanje novih zmožnosti in možnosti tehnologije, narave, gospodarstva in družbe.

Funkcionalna pismenost je vezana na pripravljenost posameznika za življenje v 21. stoletju in na njegovo znajdenje v obdobju digitalizacije, ki se vse bolj približuje posamezniku. Kljub temu pa obstaja nerazumljiv odpor posameznikov do digitalnih tehnologij v vsakdanjem življenju, zato je stopnja pripravljenosti za spremembe še vedno bistveno prenizka. Žal opažamo, da se še vedno velik odstotek znanja in tehnološke inovativnosti uporablja za razvoj različnih orožij za množično uničevanje in bojevanje vseh vrst.

Ena od priložnosti za obstoj in razvoj Slovenije je ravno znanje in inovativnost. Žal smo zelo nepazljivi pri begu možganov in začasni ali trajni izgubi znanj pri sposobnih posameznikih. Potrebne so jasne strategije glede razvoja znanj in tehnologij. Opaža se tudi razpršenost slovenskega raziskovanja, ki ga je potrebno osredotočiti in specializirati.

2.2 Mednarodno okolje

Kaj lahko pričakujemo v prihodnosti? Gre za vprašanje različnih razsežnosti, tudi tistih, ki sem jih opredelil v uvodnem delu poglavja. Globalne spremembe na različnih področjih človekovega delovanja povzročajo spremembe mednarodnega okolja, hkrati pa spodbujajo vprašanja varnosti tam, kjer navidezno še obstaja tanka črta premise med nemogočim in mogočim.

Zaradi razlik med regijami, demografskih in raznolikih družbenih vprašanj, sprememb v koriščenju kritične infrastrukture držav in razlik v dosegljivosti strateških virov ter virov, ki omogočajo zadovoljevanje osnovnih človeških dobrin, lahko tudi v prihodnje pričakujemo varnostne težave, ki bodo potrebovale jasne in celovite rešitve. Potreba po klasičnih vojskah enostavno izginja in se umika potrebi po celoviti zaščiti, ki jo omogočajo oborožene sile ne glede na notranje okolje države ali zunanje mednarodno okolje.

Ideologije, verska prepričanja, mladost, ki posameznika prehitro popelje v napačne odločitve in dejanja, resno ogrožajo današnji svet, v katerem človečnost prerašča v druge, popolnoma nečloveške oblike dejanj in ravnanj.

Varnost mednarodnega okolja vključuje tudi vprašanje oblike vojskovanja v sodobnem svetu. Asimetričnost spopada je nestandardna oblika vojskovanja z nizkim vložkom virov ter višjo stopnjo učinkovitosti in možnih, vendar popolnoma nepredvidljivih posledic.

Najvišja stopnja grožnje za prebivalce neke države je napad na njeno kritično infrastrukturo, ki lahko v danem trenutku ohromi ali celo uniči posamezno družbo.

Urejen pristop k ravnanju s kritično infrastrukturo je v državah zelo raznolik. Premalo se preučuje tudi splošno uveljavljene pristope do različnih lastniških struktur kritične infrastrukture glede na preostali ustroj države. Površinski odnos do lastniških oblik kritične infrastrukture je lahko za posamezne države v določenih okoliščinah celo usoden, oziroma resno ogroža suverenost države. Kritična infrastruktura države je lahko v državni, zasebni ali mešani lasti, vendar pa se moramo vprašati, ali to povsem velja tudi za državo takih zmožnosti, kot je Republika Slovenija. Prepričan sem, da sta kot naša kritična infrastruktura zelo pomembna tudi znanje in inovativnost.

Iz zgodovine človeštva je jasno, da razmik med ponudbo strateških virov po svetu ustvarja neenake pogoje, predvsem pa možnosti za spore in konflikte. Višja stopnja potreb po strateških virih tudi v prihodnosti, posebna oskrba z energijo, razvoj določene vrste tehnologije ter naraščajoče število prebivalstva lahko spodbudijo nemirno stanje, predvsem pa možnosti, da bo človek človeku postal nevaren. Razkorak med dosegljivimi in nedosegljivimi viri lahko spodbuja ljudi k

nasilju, kriminalu in celo terorizmu. Vse bolj se postavlja tudi vprašanje, kaj so resnični strateški viri za posamezno državo.

Zaradi pomanjkanja virov, demografskih sprememb, naravnih sprememb, gospodarskih nihanj in drugih dejavnikov bo humanitarna kriza ostala del našega vsakdana, najpogosteje seveda še vedno v manj razvitih državah – razvitim državam pa bo še vedno izziv zaradi želje po pomoči in podpori državam, družbam in posameznikom, ki to pomoč resnično potrebujejo. Razkorak med potrebami in zmožnostmi ter želja po hitrih preobratih in spremembah lahko v posameznih regijah hitro povzročita humanitarne krize, ki vedno izhajajo iz različnih potreb in zmožnosti.

Urbano okolje bo vedno bolj obremenjeno s spori med različnimi skupinami in posebnosti, ki so vsebinsko različno motivirani. Oborožene sile bodo morale biti vsestranske, modularno izredno prilagodljive in visoko učinkovite ter usposobljene, da bodo lahko v urbanih okoljih blažile neskladja med različnimi interesi.

Sodoben način življenja bo tudi ustvarjal možnosti za hitrejšo in intenzivnejšo prilagajanje na spremembe ter odzivanje na grožnje in nevarnosti okolja.

2.3 Konflikti v varnostnem okolju

Konflikti na ravni držav pomenijo grožnje nacionalni varnosti. Povezovanje strateške, operativne in taktične obvladljivosti konfliktov ustvarja možnosti za prihodnje varno in varnostno okolje. S povezovanjem vseh virov, ki jih mora pokrivati nacionalni okvir varnosti države, lahko dosežemo pozitivni razvoj obvladovanja konfliktov. Če lahko konflikt obvladujemo le z vojaško močjo, razreševanje najverjetneje ne bo uspešno.

Načini bojevanja, ki so bili kot asimetrično bojišče že omenjeni, rešujejo konflikt s strateškim izčrpanjem nasprotnika – cilj je zmanjšati nasprotnikovo učinkovitost. Države bodo morale odstopiti od tradicionalnih načinov bojevanja in se spoprijeti z novimi principi delovanja. Gre za strokovno vprašanje, kako se razvijati. Oborožene sile bodo morale delovati proti nejasnemu, nedoločljivemu nasprotniku in živeti v stalni negotovosti. Možnosti za uporabo oborožene sile bodo pogosto omejene. Oborožene sile bodo morale delovati dvojnično, tako da bodo vodile: (1) obsežne oborožene operacije proti znanemu, tj. klasičnemu nasprotniku in (2) mikrooperacije proti paravojaškim skupinam.

Elementarno ravnanje in razvoj učinkovitih ukrepov, ki bodo omogočale kombinacijo aktivnosti v mednarodnem okolju, sta potreba in nujnost časa ter prostora. V oboroženih silah je potrebno nadgraditi veščine in spretnosti, usmeriti delovanje v hitrost in razvoj taktik atipičnih oblik bojnih operacij ter se usposobiti za prehajanje od bojnega delovanja v ustvarjanje stabilnosti v družbi. Pozornost oboroženih sil je danes v prvi vrsti še premočrtno usmerjena v strategijo bojnih operacij, zato je stabilna ustvarjalnost družbe pogosto še neotipljivi del razreševanja konfliktov.

Interoperabilnost oziroma mednarodna povezljivost ne pomeni, da bodo (tehnološko in po standardih med seboj primerljive) oborožene sile sledile podobnim vrednotam in mednarodnemu pravu, ki temelji na skupnih vrednotah.

Glavni cilj mednarodnega posredovanja morajo postati nujno in zadostno potrebni vojaški ukrepi, ki bodo omogočili graditev demokratičnih in splošno uveljavljenih vrednot.

Zelo pomembna sestavina razvoja oboroženih sil je civilni nadzor, ki mora zagotavljati skupne civilizacijske vrednote in omogočati tudi skupno delovanje ob nastanku kriz.

2.4 Vloga oboroženih sil v prihodnje

Spremembe, konflikti in strateški izzivi v svetu ustvarjajo spremembe v vlogi oboroženih sil držav in multilateralnih grupacij, to pa vključuje tudi povsem nove naloge. Potrebno bo ukrepati proti skrajnežem in teroristom, vzdrževati regionalno stabilnost, oziroma posredovati pri pojavu groženj in sodelovati pri intervencijah ter sanacijah ob naravnih nesrečah. Humanitarna pomoč bo potrebovala zaščito in logistično podporo, zagotavljati bo potrebno varnost prostora in prometa ter zaščititi vodne in ostale vire. Oborožene sile se bodo morale usposobiti za delovanje v negotovih pogojih z minimalnimi viri in za čim hitrejšo zagotavljanje zadostnih in potrebnih pogojev za razvoj posameznika in družbe.

Povsem nerazumljivo in nesprejemljivo je, da sta znanje in stopnja informiranosti v Sloveniji na bistveno višji ravni kot v številnih večjih državah, hkrati pa je stopnja pripravljenosti za celovite in korenite spremembe oboroženih sil zelo nizka. Nerazumno dolgo se oklepamo tradicionalne organiziranosti subjektov

nacionalne varnosti. Slovenija je prva evropska država, ki je po padcu berlinskega zidu doživela oborožen spopad v državi, ko je želela legitimno uveljavljati suverenost. Takrat smo na lastni koži občutili mnoge oblike nekonvencionalnega delovanja nasprotnika, vendar smo se z odličnim usklajevanjem različnih domačih subjektov ob ustrezni visoki stopnji motiviranosti uspešno ubranili. Uspešna obramba v desetdnevni vojni je bilo skupno delovanje, takoj po vojni pa smo začeli nerazumno graditi tradicionalno ločene subjekte nacionalne varnosti in nismo upoštevali pomembnih bojnih izkušenj, ki so nedvoumno pokazale, da je potrebo združiti vse oborožene zmogljivosti v skupno oboroženo silo.

3 VARNOST, MEDNARODNO OKOLJE IN POGOJI PANDEMIJE

3.1 Zaznavanje pandemije v mednarodnem varnostnem okolju

Pandemije in epidemije so zdravstveno-epidemiološke grožnje, ki lahko resno ogrozijo na videz nemoteno delovanje družbe. Državljeni zaznavamo stvarnost s sprejemanjem informacij v našem okolju. Ob morebitnih zdravstveno-epidemioloških grožnjah je zaznavanje pandemije in epidemij pogojeno z našim poznavanjem, znanjem in psihofizičnim stanjem.

Zaznavanje zdravstveno-epidemioloških groženj

Posameznik se pri zaznavanju informacij in okolja ravna glede na pretekle izkušnje, raven svojega dojetja in povzemanja stanja v okolju. Človek je socialno bitje, zato je pri presoji zaznavanja informacij potrebno upoštevati tudi skupino oz. družbo, v kateri posameznik živi. Različne oblike povezljivosti v skupinah lahko v precejšnji meri vplivajo na pretok informacij. V posameznem okolju se lahko med osebno in skupinsko zaznavo pojavi konflikt, ki ustvarja dodatno celovitost razmer, predvsem pa povzroča zamudo pri reševanju spora, saj je časovna negospodarnost še dodaten nasprotnik.

Vsak človek je na individualni in družbeni ravni v razkoraku med lastno zaznavo in resnostjo grožnje. Večji kot je razkorak, več časa potrebujemo za odločitve in s tem tudi za začetek uspešnega reševanja problema. Pot do rešitve je daljša in če smo v obdobju lastne negotovosti izpostavljeni virusom, je verjetnost okužbe z nalezljivo boleznijo večja, oziroma obstaja velika verjetnost za nastanek pandemije. Postavlja se temeljno vprašanje, kako uveljaviti standardizacijo in tako optimizirati razmere.

Vprašanje je, ali znamo razlikovati med zaznavo in resnostjo grožnje. V vsakdanjem življenju se ne ukvarjamo z grožnjami, kot so npr. nalezljive bolezni. Z njimi se moramo soočiti, ko pridobimo informacije o njih. Bolj poglobljeno se z njimi ukvarjamo, ko se naše vsakdanje stvari dogajajo v okuženem okolju. Takrat se pojavi vprašanje, ali znamo dovolj hitro poiskati in si pridobiti ustrezno število potrebnih informacij, da bomo lahko določili kvalitetne ukrepe, s katerimi bomo preprečili širjenje nalezljive bolezni.

Vprašanje je, ali nam miselni vzorec, ki smo ga pridobili z vzgojo in izobraževanjem, omogoča, da bomo pravočasno pridobili zadostno število podatkov in informacij za odločanje.

»Čas, ki je naš stalen nasprotnik in zaveznik, pa neusmiljeno deluje in beži v svojem povsem neodvisnem ritmu in nam tudi povzroča diferenco med našo zaznavo in realnostjo grožnje. Prizadevati si moramo, da mi prehitavamo dogodke, o katerih moramo odločati, največkrat pa smo korak za dogodki in zato smo sposobni upravljati bolj ali manj uspešno le posledice« (Ivanuša, Podbregar, Pečan, Mulej, & Tičar, 2009).

V obdobju negotovosti oziroma razkoraka med zaznavo in resnostjo grožnje prihajajo v notranjosti posameznika v ospredje naslednje razmere in razmišljanja (Ivanuša, Podbregar, Pečan, Mulej, & Tičar, 2009):

- **Meni se kaj takega nikoli ne more zgoditi, torej to ni moj problem.**

Človek težko razume, da je lahko izpostavljen okužbi z nalezljivo boleznijo, ker misli, da je to daleč od njega, saj gre za nekaj, česar naša čutila fizično ne zaznavajo. Preprosto rečeno, ljudje se najraje izognejo razmišljanju o problemu,

ki za njih ne obstaja. Kdo pa je že kdaj razmišljal o prometni nesreči ali hudi neozdravljivi bolezni, npr. raku, če tega ni bilo v njegovem bližnjem okolju?

- **Odgovorni bodo že poskrbeli za vse potrebno.**

Najprej se postavlja vprašanje, kdo so odgovorni za reševanje problemov in ali jih sploh lahko prepoznamo. V nacionalnem in lokalnem okolju so za mnoge krizne razmere imenovani organi, ki imajo natančno določene vloge in zadolžitve, da lahko pomagajo reševati nastale težave. Določena so tudi različna usklajevanja, med njimi pa je vzpostavljen tudi sistem sporazumevanja. O tem ni nobenega dvoma. Težave pa nastanejo, ker taka delovna telesa vodijo ljudje, ki nimajo dovolj znanja in se ukvarjajo s podobnimi odločitvami kot mi sami. Težava je tudi v tem, da se konkretne razmere oziroma grožnje vedno pojavijo v t. i. vmesnih prostorih, ki jih posamezni organi ne pokrivajo v celoti in se jim zdi, da za njihovo reševanje tudi niso neposredno odgovorni – to je še posebno značilno za okužbe s hudimi nalezljivimi boleznimi. Iluzija je tudi, če posamezni organi menijo, da lahko rešijo vse vsebinske in logistične razsežnosti pandemije povsem samostojno – tako izgubljam potreben čas za kakovostno informiranje, ukrepanje in odločanje.

- **Saj je nesmiselno, ker tako ali tako ničesar ne morem storiti.**

Med krizo, ko se soočimo z nekaterimi konkretnimi podatki o npr. nalezljivih boleznih, ki nam grozijo, in ugotovimo, da je potrebno rešiti večje število nalog, da bi se uspešno obvarovali pred okužbo, se nekateri zaradi preveč nakopičenih težav sploh ne morejo miselno spopasti s težavami. To se dogaja predvsem takrat, ko so okuženi njihovi najbližji ali njihovo okolje, vendar se je tudi v takih razmerah potrebno pravilno odzvati in ukrepati po načelu postopnih korakov – naredimo tiste korake, ki jih znamo in zmoremo, s tem pa bomo po svojih močeh pomagali reševati nastale težave.

- **Nimam časa razmišljati o tej zadevi.**

Včasih smo tako močno vpeti v naše vsakdanje naloge in zadolžitve, da zaradi prezaposlenosti ne zaznamo novega položaja, ki nas ogroža. To je še posebej pomembno, kadar smo kot posamezniki del organizacije in njenih nalog, a

enostavno ne zaznamo nove nevarnosti. Potrebno je, čeprav imamo pomembne redne naloge, spremljati tudi dogajanje v okolju in oceniti stanje oziroma njegov pomen za nas oziroma za našo organizacijo. »Čas teče in nič ne reče«, zato je po svetu potrebno hoditi z odprtimi očmi.

- **Brezvoljno opazovanje okolja.**

Zgodi se, da začnemo zaznavati nevarnosti npr. nalezljivo bolezen, vendar le brezvoljno opazujemo okolje in ne ukrepamo. Ogradili smo se z nevidnim zidom, ki nas navidezno varuje, zato se na grožnjo ne odzivamo.

- **Pretirano dejavno izjemno hitro panično reagiranje.**

Nekateri posamezniki, ki dobijo nekaj podatkov in informacij, ki so podobne njihovim osebnim preteklim izkušnjam, že na podlagi skopih informacij izvajajo odločitve in ukrepe, ki so lahko povsem napačni. Najpomembnejše vprašanje je, katere informacije o grožnji nalezljive bolezni potrebujemo, da lahko sprejemamo kakovostne odločitve. Pretirano dejavno in tudi panično reagiranje lahko povzroči ob povsem napačnih odločitvah tudi neracionalno porabo virov in zalog, ki jih potrebujemo za kvalitetno odločanje. Še posebej so nevarni posamezniki, ki mislijo, da so nenadomestljivi in si med delom ne vzamejo dovolj časa za počitek. Tudi med krizo je potrebno počivati, pa naj se to sliši še tako nenavadno. Preutrujeni ne moremo delovati zbrano.

- **Sramežljivo preverjanje pri odgovornih, ali morda le nismo okuženi.**

Zaznali smo določene znake okužbe, vendar ne vemo, ali smo res okuženi ali pa se nam samo zdi, da smo okuženi z nalezljivo boleznijo. Sprašujemo se, ali bomo izpadli smešno, če bomo odgovorne obremenjevali z našo negotovostjo, še bolj pa nas skrbi za ugled, če smo se zmotili in bodo odgovorni ugotovili, da nismo okuženi z nalezljivo boleznijo. Taka stanja je potrebno preseči in sprejeti dejstvo, da sta dvom in negotovost veliki oviri za sprejemanje pravih odločitev. Naš ugled, ki bo trpel zaradi zmote, je nepomemben glede na negospodarno porabljen čas, ki ga preživimo v negotovosti.

- **Drugo.**

Predstavljam sem samo nekatera stanja in pojave iz preteklih kriz, ki so podobne okužbam z nalezljivimi boleznimi – čeprav sem bil skop v opisih, sem vendar ponudil nekaj usmeritev, ki krajšajo negotovost, oziroma razkorak med zaznavo in negotovostjo.

Povsem jasno je, da ni mogoče zajeti vseh možnih negotovosti, ki se pojavljajo pri posamezniku. Vsak človek je enkrat in neponovljiv, vsi njegovi procesi so edinstveni. Kako naj torej komentiram vse našete primere? Za vse je značilno, da ni pravih ali nepravilnih vprašanj in odgovorov na njih ter da mora vsak posameznik čim prej razčistiti, ali so vsi našeti položaji le posledica negotovosti ali razkoraka med zaznavo in resničnostjo. Osredotočiti se moramo na to, da se mora že večkrat namerno omenjeni razkorak med našo predstavo in resničnostjo v najkrajšem možnem času zmanjšati na minimum.

Kako zmanjšati negotovosti ter razkorak med našo predstavo in resničnostjo?

Izogibanje razkoraku med predstavo in resničnostjo povečuje možnost grožnje z okužbo sebe in družbe.

Vprašanje, ki si ga je potrebno zastaviti je, kako zmanjšati razkorak med tem, kar zaznavamo in kar je resnično. Posameznik si s pomočjo že videnege ustvarja sodbe, prenaša jih v družbo ter na podlagi svojih zmožnosti zaznava podatke in informacije iz okolja.

S preprostimi vprašanji in odgovori si lahko pomagamo odgovoriti na vprašanja, odgovore pa lahko strnemo v nekaj naslednjih tez oz. vprašanj (Ivanuš, Podbregar, Pečan, Mulej, & Tičar, 2009):

- »Kdaj je potrebno reagirati, kdaj bom dobil dovolj kvalitetnih podatkov, kdaj lahko pričakujem pomoč, kdaj je potrebno odločati itd.?
- Kaj moram vedeti, kaj naj storim, česa ne smem storiti, o čem moram odločati, kaj je vir okužbe, kateri so potrebni ukrepi itd.?

- Kako naj reagiram, kako naj se zaščitim, kako naj razložim svoj problem, kako naj odločam, kako naj informiram svoje okolje, kako naj organiziram izolacijo svojega okolja, kako naj pridem varno do pomoči, kako naj jemljem zdravila itd.?
- Zakaj se moram ravno jaz o tem odločiti, zakaj se moram zaščiti in izolirati, zakaj ni potrebne pomoči, zakaj sem dobil te informacije, zakaj moram prekiniti te aktivnosti itd.?
- Kje je težava, kje je pomoč, kje je potrebno nekaj spremeniti, kje je nevarnost zame, kje sem varen itd.?
- Kdo ima potrebne podatke, kdo mi lahko pomaga, kdo je potreben pomoči, kdo so odgovorni, kdo so sodelujoči, kdo bo odločal itd.?
- Komu moram povedati, komu sem odgovoren, komu je pomoč bolj potrebna kot meni, komu bom s svojimi dejanji škodoval itd.?
- Koliko časa potrebujem za odločanje, koliko časa sem že v takem negotovem stanju, koliko virov, zalog imam na razpolago, koliko pomoči zares potrebujem itd.?
- S kom naj se povežem, s kom naj sodelujem, s kom ne smem vzpostaviti stikov, s kom moram prekiniti stike itd.«?

S številčnostjo vprašanj in odgovorov, tj. s ponavljajočim se procesom, povečujemo verjetnost, da bodo naši odzivi pravilni, saj se bo zaznavanje čim bolj prekrilo z resničnostjo. Gre za enostaven način, kako premagujemo negotovosti v družbi. Kadar nimamo izgrajenega modela za odločanje, lahko uporabimo model posameznika. Dejstvo je, da čas in prostor ter znanje in vednost posameznikov v družbi gradijo most med negotovostjo in gotovostjo.

Sporazumevanje in krize

Sporazumevanje v krizah je na področju znanosti in stroke močno zastopano z različnimi teoretskimi pristopi in raziskovanji. S kratkim pregledom sporazumevanja v krizi je med pisanjem o zdravstvenih grožnjah v lokalnem ali globalnem okolju potrebno izpostaviti nekaj elementov, ki zmanjšujejo negotovosti v času ogroženosti (okužba/pandemija).

Sporazumevanje je med zdravstveno-epidemiološkimi grožnjami zelo pomembno. Vse sile je potrebno usmeriti v preventivo, ohranitev zdravja in življenja ogroženih in tudi tistih, ki so okuženi z morebitnimi nalezljivimi boleznimi.

Sporazumevanje v krizi mora zagotoviti, da bodo informacije prišle do vsakega posameznika v vseh pomembnih trenutkih in zanj pravočasno ter odmerjeno. Vsi posamezniki in organizacije morajo zaupati, da bodo imeli take informacije in da bodo na podlagi njih resnično pravilno ukrepali. Oddajanje in sprejemanje podatkov mora izključiti tehnične in osebne motnje, in sicer količinsko in kakovostno (Ivanuša, Podbregar, Pečan, Mulej, & Tičar, 2009).

Informacija mora biti dostopna vsakomur, ne glede na prostor, čas ali stanje – izpostaviti je potrebno pravilnost in točnost informacije.

Gre za idealno stanje, ki se gradi od posameznika do družbe. Posameznik je odgovoren in mora sodelovati v ustreznem sporazumevanju, saj le tako lahko postavimo temelje za uspešno reševanje zdravstveno-epidemioloških groženj.

»Pandemija je močna razširjenost neke bolezni. Da bi jo lažje obvladali, ali celo preprečili, jo je dobro poznati. Brez nekoristne panike in brez nekoristnega oklevanja si kaže postaviti omenjena osnovna vprašanja in s komuniciranjem pridobiti in razširiti med ljudi informacije, ki pomagajo« (Ivanuša, Podbregar, Pečan, Mulej, & Tičar, 2009).

V primeru pandemije ali epidemije je potrebno opazovati, premišljati, sklepati, odločati, čustvovati, sporazumevati se in delovati – obnašati se moramo tako, da spregledamo čim manj bistvenih vplivov, dogodkov, postopkov in posledic.

Za uspešno reševanje pandemij moramo omejiti gibanje ljudi in živali ter razmejiti področja, za katera sumimo, da so okužena in področja, za katera menimo, da take okužbe še nimajo. Ves čas moramo spremljati razmere in neprestano ocenjevati potrebo po spreminjanju oziroma novem razmejevanju. Omejitev gibanja pomeni preprečitev vstopa in izstopa s področja, ki je okuženo. Izvaja se z izolacijo okuženih, ki jih zadržujemo v karantenah. Postavlja se vprašanje, kako je možno ob pandemijah, kjer gre za ogromno število obolelih na večjem teritorialnem območju, izvajati omejitev gibanja zaradi zelo velike omejitve ustrezno usposobljenih kadrov. Še posebej pa je težko izvajati izolacijo

in karanteno večjega števila obolelih ter jim pri tem nuditi ustrezno medicinsko oskrbo. Poleg velike omejitve usposobljenih kadrov in omejitve zaradi potrebne zaščitne opreme, lahko pričakujemo tudi posebna psihična stanja okužencev in tistih, ki skrbijo za omejitve gibanja.

Preventivno usposabljanje ljudi in graditev zavesti za preživetje in delovanje v pandemijah je zelo pomembno, še posebej, če se obolelost širi nekapljično, torej s pomočjo fluida (osebno to zelo težko zaznavamo). Posebno vprašanje je tudi detekcija in dekontaminacija takih stanj. Gre za celostno preventivno, kurativno in postreševalno delovanje, ki je pomemben del preobrazbe nacionalno-varnostnega sistema. Potrebna so posebna večdisciplinarna znanja, in sicer se zaradi značilne slovenske sebičnosti ne smejo in ne morejo izključiti nobene stroke.

O tem sem s soavtorji veliko pisal v posebnih publikacijah o reševanju pandemij, skupaj pa smo pripravili več priročnikov, ki jim morajo odgovorni za preobrazbo nacionalno-varnostnega sistema slediti in jih upoštevati v največji možni meri, saj gre za vsebine, ki so zelo premišljeno napisane za potrebe našega prostora.

4 OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNA DEJAVNOST

4.1 Raziskovanje na področju obveščevalno-varnostne dejavnosti

»Obveščevalna dejavnost je skupek procesov zbiranja podatkov, njihovega vrednotenja, analiziranja in priprave ustreznih informacij v podporo odločanja« (Podbregar et al., 2012).

»Raziskave in dognanja kažejo, da ima obveščevalno-varnostna dejavnost prihodnost. Ozko gledano že zato, ker se bo človek vedno moral odločiti in bo za svoje uravnoteženo odločanje potreboval pravočasne kvalitetne podatke. Izziv obveščevalni dejavnosti oziroma podpora odločanja pa predstavlja dinamika in vsebina odločanja. Ugotavljamo, da bo dinamika odločanja izjemno velika, kar bo zahtevalo vse hitrejši obveščevalno-varnostni proces, ki bo moral biti podprt z različnimi tehnološkimi rešitvami. Dinamika se kaže tudi v vse večji frekvenci sprememb pogojev odločanja, kar bo zahtevalo nenehno dopolnjevanje in nadgrajevanje obveščevalnega procesa, da bi dobili uporabne informacije v podporo odločanja. Vsebina podatkov za odločanje se bo tudi zelo spreminjala. Če so nekoč bili pomembni vojaško obrambni podatki, so danes pomembni gospodarski, finančni, energetski podatki in podatki o infrastrukturi. V prihodnosti bodo v ospredje prihajali in v odločanju pridobivali podatki o klimatskih spremembah, stanju ter varstvu okolja, dogajanju v vesolju, vodi, hrani itd. Predvsem pa podatki o ljudeh, kulturah in socialnih skupinah itd.« (Podbregar et al., 2012).

Posameznik bo imel v realnem času na voljo množico podatkov, ki jih bo zbiral globalno, hkrati pa bo za svoje lokalno delovanje še vedno potreboval ključne zasebne podatke posameznikov, ki jih praktično ne bo mogoče dobiti brez posegov v človekovo zasebnost. Spreminjala se bo tudi občutljivost za posege v človekovo zasebnost, hkrati pa se bo dinamika življenja, tj. meja med človekovo zasebnostjo in javnostjo, tako zabrisala, da se v resničnem času ne bomo zavedali posameznih neetičnih posegov v zasebnost posameznika. V resničnem življenju bo izjemno težko določiti nasprotnike in zaveznike in šele virtualno informacijsko okolje nam bo občasno ponudilo jasno odgovore, kdo je kdo. Celovitost in večplastnost zavezništva bo taka, da bo največkrat prepoznavna šele s pomočjo tehnologij. Obveščevalna dejavnost bo svoje postopke gradila in izvajala v zapletenih in večplastnih pogojih, kar bo zahtevalo od udeležencev izjemne usposobljenosti (Podbregar et al, 2012).

»Pridobivanje podatkov bo zelo dinamično podprto z različnimi tehnologijami, ki pa bo še vedno podprto z človekom, kot nosilcem te dejavnosti. Že danes se kaže, da tajni sodelavec, ki mora biti vse bližje izvoru podatka, če že sam ni izvor tajnega potrebnega podatka zahteva timski pristop za usmerjanje in vodenje. Kompetence operativca posameznika so premalo za varno kvalitetno delovanje tajnega sodelavca. Timsko delo, neprestano vrednotenje delovanja in podpora tehnologije so smeri razvoja tajnega sodelovanja. Zaščita tajnega sodelovanja je posebno vprašanje, ki nudi možnosti in potrebo po nadaljnjih raziskovanjih. Specifičnost ključnih tajnih podatkov za odločanje se bo tako zmanjšala, da bo potrebno v teku procesa enega samega tajnega podatka večkrat spremeniti taktiko, izvršiti tehnološko podprto vrednotenje in se preusmeriti na nov višji nivo aktualnosti podatka. Vsebinska raznolikost podatkov, ki jih bodo zajemali v procesu pridobivanja podatkov akterji procesa bo zahtevala izjemna interdisciplinarne presoje v realnem času. Postavlja se raziskovalno vprašanje kje je meja interdisciplinarne usposobljenosti udeleženca pridobivanja podatkov, kakšno tehnološko podporo naj ima. Verjetno bo podan poseben poudarek na standardnih postopkih, ki jih bo izvajal posamezni udeleženec zajemanja podatkov, da ne bo v kompleksni situaciji zašel v napako« (Podbregar et al., 2012).

»Analitika z vsemi svojim funkcijami predstavlja gonilo in srce obveščevalno-varnostnega procesa. Že sedaj je podprta na eni strani z usmeritvami iz povsem javnih virov, na drugi strani pa z kvalitetnimi analitičnimi orodji. Ključni problem analitike se kaže v razliki med percepcijo in realnostjo zahteve uporabnika

obveščevalnih informacij v realnem času. Zato bo na področju postavljanja zahtev po informacijah s strani naročnikov glede na zmožnosti obveščevalno-varnostnega procesa moralo prti do korenitih sprememb. Vse bolj na pomenu dobiva povratna zveza od uporabnika do analitika, kjer je skozi raziskave potrebno poiskati boljše možnosti glede na stalne časovne omejitve» (Podbregar et al., 2012).

Oblika in vsebina informacij se že sedaj prilagaja uporabniku in je podprta s sodobnimi tehnologijami. Menim, da bo v prihodnosti potrebno vse več neposrednih stikov, tj. kratkih sestankov in tehnik spodbujanja ustvarjalnosti ali iskanja rešitev med analitiki in uporabniki – obveščevalni analitiki imajo namreč slabšo retorično sposobnost, uporabniki obveščevalnih informacij pa slabše razumevajo analitični jezik.

Raziskovanje bo zato potrebno usmerjati. Z ustrežno stopnjo motivacije in emocij analitikov lahko uspešno prestopimo prag nepravilnih podatkov in informacij. Analitik je še vedno človek, visoko motiviran poznavalec posameznih zahtev po informacijah, zato se mora na podlagi jasnih tez in izvedbe analitičnih postopkov primerno omejiti od čustev poznavalca.

»Velik izziv za raziskovalca obveščevalno-varnostne dejavnosti predstavlja zelo nizek odstotek uporabe obveščevalnih informacij pri odločanju. Uporabniki, ki za obveščevalno-varnostni proces predstavljajo med njegovimi udeleženci najvišjo fluktuacijo bodo morali pri sprejemu pomembnih položajev odločevalcev, sprejeti višji nivo znanj in vedenj o obveščevalno-varnostnih zmožnostih. To je verjetno pot, ki vodi v večje zaupanje odločevalcev do izdelkov obveščevalne skupnosti. To bo elementarna podlaga za graditev hitrejših, boljših poti informiranja morda v smislu možnosti zaščitenega deskanja po obveščevalni izdelkih v realnem času. Tako bo tudi vsebina uporabljenih informacij v podporo odločanja vse večja, razlika med percepcijo in realnostjo informacij pa se bo zmanjševala« (Podbregar et al., 2012).

Obveščevalno-varnostna dejavnost je glede na spremljanje globalnega okolja in kriznih žarišč na strateškem nivoju tako zapletena, da ne moremo več razmejiti civilnih, obrambnih in vojaških obveščevalnih potreb. Tudi za povsem obrambne in vojaške potrebe pridobivamo podatke za odločanje, ki so po vsebini in videzu povsem »civilni«, zato se pred raziskovalce postavlja ključno vprašanje, kako organizirati obveščevalno-varnostno dejavnost nasploh in kako umestiti

obrambne in vojaške obveščevalno-varnostne organiziranosti. V nekaterih nacionalnih okoljih to organizacijsko celovitost rešujejo tako, da namesto zahtevnih koordinacij med posameznimi subjekti, strateški nivo obveščevalno-varnostnega delovanja za vse, tj. civilne, obrambne in vojaške vsebine delegirajo enemu subjektu (Podbregar et al., 2012).

Večja povezanost med posameznimi obveščevalni subjekti bi povečala racionalno uporabo vseh virov tudi v manjših državah, kot je na primer Slovenija; pri tem pa se ne sme podceniti ali izključiti katere koli funkcije ali dela postopka obveščevalno-varnostne dejavnosti. Prepričan sem, da se analitični del obveščevalno-varnostnega procesa za različna področja lahko gradi enotno za civilno in vojaško rabo.

Skupno delovanje v multilateralnih okoljih je prav tako velik izziv. Upoštevati je potrebno zelo izražen partnersko konkurenčni odnos med partnerji obveščevalno-varnostne dejavnosti.

»Posebno vprašanje in pozornost je v prihodnje potrebno usmeriti v kriminalistično preiskovanje na vojaškem področju. Nimamo tudi povsem urejeno delovanje in vlogo vojaške policije v nacionalnem in mednarodnem okolju, kar zahteva od udeležencev veliko napora pri izvajanju vojaško policijskih pooblastil« (Podbregar et al., 2012).

»Za raziskovalce pa prav gotovo predstavlja velik izziv umeščanje obrambne diplomacije v znanstveno disciplino sociologija diplomacije, ki se gradi v našem okolju. Diplomatska zaščita in obveščevalna dejavnost si formalno nasprotujeta. Po drugi strani pa vsebine diplomatskih informacij pomenijo izjemno podporo in dopolnitev ter včasih celo usmerjanje obveščevalno-varnostne dejavnosti. Kompetence sodobnega obrambnega diplomata morajo biti zelo široke in zahtevajo tudi izjemno poznavanje obveščevalno-varnostnih potreb, metodologij, procesov itd« (Podbregar et al., 2012).

4.2 Obveščevalno-varnostna dejavnost v zdravstvu

»Obveščevalna dejavnost na področju zdravstva – Medint je eno od najmlajših področij obveščevalno-varnostne dejavnosti samo v tej obliki in vsebini. Drugače ima ta dejavnost že zelo dolgo tradicijo in bogato vsebino. V našem okolju se šele dobro postavlja na noge, v širšem okolju pa se ta dejavnost že deli na dve pod

disciplini in sicer na vejo, ki se ukvarja bolj z medicino veterine in na vejo, kjer je večji poudarek na medicini« (Podbregar et al., 2012).

»Za zdravstveno zaščito mora zdravstveno osebje priskrbeti zanesljiv in vsestransko uporaben program, ki ga lahko uporabijo odgovorni. Za tovrstno zagotovitev je ključnega pomena obveščevalna dejavnost, ki vključuje medicinske, bioznanstvene, epidemiološke, okolijske in druge podatke, ki so povezani z zdravjem ljudi in živali, obenem pa zaradi svojevrstne tehnične narave od njenih izvajalcev zahteva strokovnost znotraj ustaljene smeri in postopkov obveščevalnega kroga. Celovitost znanj je v postopku Medinta zelo visoka in predstavlja še večjo potrebo po interdisciplinarnem sodelovanju. Ključno vprašanje je, kje je nivo medsebojnega razumevanja in posledično delovanja družboslovcev, naravoslovcev in tehnikov za tovrstno obveščevalno zagotovitev. Ni rešitev samo v spoznavanju posameznikov ekspertov z enega področja tudi z preostalimi področji temveč je potrebno enostavno graditi pripravljenost za razumevanje drugačnih« (Podbregar et al., 2012).

Etika zdravstva in obveščevalno-varnostna dejavnost

V prihodnosti bo obveščevalno-varnostna dejavnost prepletena z vprašanji etike, morale in pravnega okvira države. Poseganje v človekovo zasebnost bo vse težje zaznано, saj se bo obveščevalno-varnostna dejavnost razmeroma hitro razvojno spreminjala. Vprašanje, kako vzpostaviti standarde poseganja v človekovo zasebnost, bo postalo zelo pomembno. Udeleženec obveščevalno-varnostnega postopka naj bi, kot vsak drug, med svojim delovanjem verodostojno branil meje etike, morale in pravnega okvira. Z raziskovanjem, ki je bilo predstavljeno na začetku poglavja, je potrebno pokazati na dejavnike, ki bodo oblikovali nove pravne modele za izvajanje in nadzor obveščevalno-varnostne dejavnosti. Postavlja se vprašanje razgibanosti časovno omejenih posegov v človekovo zasebnost. Kako na te posege vpliva virtualno okolje, predvsem sodobne tehnologije, ki posegajo v človekovo zasebnost? Pravno urejena sledljivost obveščevalno-varnostnega procesa in jasna razmejitve med obveščevalno dejavnostjo in preiskovanjem kaznivih dejanj so tudi raziskovalni izzivi prihodnosti. V našem prostoru je odnos med tajnim sodelavcem in operativcem pravno slabo urejen in na dokaj nizki ravni.

4.3 Prihodnost in razvoj obveščevalno-varnostne dejavnosti

»Strinjamo se s tisto javnostjo, ki meni, da je nadzor obveščevalno-varnostne dejavnosti področje, ki enostavno zahteva posebno preučevanje in tudi znanstveno raziskovanje iz različnih vidikov. Nadzora nikoli ni dovolj, pa vendar mora biti uravnotežen v smislu omogočanja nemotenega zakonitega izvajanja obveščevalno-varnostnega procesa« (Podbregar et al., 2012).

Celovitost mora biti v prihodnosti usmerjeno dejstvo razvoja, ki ga je potrebno še razvejati. Odprtih pa ostaja nekaj vprašanj: (1) Kaj naj ostane v rokah nadzornikov, ki so predstavniki države? (2) Katere vrste nadzora lahko država z odlično standardizacijo prenese na druge subjekte v družbi? (3) Koliko časa potrebuje država za tak nadzor?

»Potrebno pa je le opozoriti na nevaren problem in težavnost vsebinskega nadzora obveščevalnih služb. Sodobna tehnologija, ki je danes v uporabi v obveščevalni skupnosti, določenim nadzornikom ne omogoča vsebinskega nadzora, ker npr. predstavniki Državnega zbora nimajo dovolj tehničnih znanj. Poslance bo potrebno logistično podpreti z zapriseženimi tehničnimi eksperti, ki bodo omogočali bolj poglobljen vsebinski nadzor obveščevalno-varnostnega procesa. V naši zgodovini nadzora obveščevalno-varnostne dejavnosti smo doživeli občasno prestižni politični boj med nadzorniki tekom nadzora, ki so ga poskušali podpreti z lastno interpretacijo ugotovitev nadzora. Zrelost demokracije v posamezni družbi se tudi vidi v odnosu do nadzorstvenih ugotovitev obveščevalno-varnostnih subjektov« (Podbregar et al., 2012).

Zelo pomembno je, da si nadzorniki in izvajalci zaupajo, saj je to osnovni pogoj za uspešno obveščevalno-varnostno delovanje.

»Sodobna obveščevalno-varnostna dejavnost se izvaja pred očmi javnosti. Nemogoče je pričakovati, da bo nekaj ostalo javnosti prikrito daljše časovno obdobje. Zato je nujno potrebno udeležence obveščevalno-varnostnega procesa pripraviti, pa tudi usposobiti za stike z javnostjo. Če se danes še lahko pripadniki obveščevalni služb oziroma njihova vodstva izognejo medijem z zastarelimi izgovori, da "v interesu /.../ ne dajemo izjav", to v prihodnosti ne bo več mogoče« (Podbregar et al., 2012).

»Tudi manipulacija z mediji je uspešna le v kratkem časovnem obdobju. Zato se bo enostavno potrebno poglobiti in razmejiti tisto, kar vendarle zahteva zaščito podatkov pred javnostjo na daljši rok ter jih resnično zaščititi. Po drugi strani pa si je nujno potrebno pridobiti večino komuniciranja z javnostmi znotraj obveščevalne skupnosti. Komuniciranje z javnostmi pa je tudi eden od pomembnih predpogojev za graditev znanstveno raziskovalnega dela na obveščevalnem področju, kjer se posamezni raziskovalci zelo težko prebijamo in ne moremo izkoristiti vse možne potencialne za boljše izvajanje obveščevalno-varnostnih procesov v praksi« (Podbregar et al., 2012).

5 JAVNI VIRI IN ANALITIKA V OBVEŠČEVALNI DEJAVNOSTI

»Obveščevalno-varnostna dejavnost je v bistvu proces dejavnosti od zajemanja, zbiranja podatkov, njihovega vrednotenja in analiziranja, t. j. transformacije podatkov v informacije ter distribucije raznolikih obveščevalno-varnostnih informacij, potrebnih pri odločanju uporabnikov« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

Termin *obveščevalna dejavnost* se uporablja v različnih pomenih, toda vedno v povezavi z udeležbo intelekta. McDowell (2008) navaja dva različna pogleda na obveščevalno dejavnost, ki: (1) razlaga postopek in aktivnosti, in sicer gre za izvajanje obveščevalne dejavnosti; (2) prikazuje končne izdelke obveščevalno-varnostnega postopka, in sicer gre za izdelke, oz. rezultate obveščevalno-varnostne dejavnosti.

»O potrebnosti te dejavnosti v sodobnem svetu ne želimo polemizirati. Tisti odločevalci, ki so bili v vlogi uporabnikov obveščevalnih informacij, so mnenja, da jih potrebujejo. Prav tako pa po sicer maloštevilnih raziskavah lahko ugotavljamo, da vsebina obveščevalnih informacij sodeluje v odločitvah v zelo majhnem, morda pa v ključnem odstotku« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

»Razvoj obveščevalno-varnostne dejavnosti pri disciplini zajemanja podatkov bo šel v bodoče najverjetneje v dve smereh. Prva smer pomeni nadaljevanje

pridobivanja podatkov s poseganjem v človekove pravice in svoboščine, kjer se bodo z razvojem tehnologije pojavljali posegi v človekovo zasebnost, ki jih bodo težko prepoznavali celo sami izvajalci obveščevalno-varnostne dejavnosti. Javnost, ki je sicer zelo občutljiva glede posegov v zasebnost, za tovrstne posege ne bo občutljiva, ker jih ne bo zaznavala. Razkorak med zaznavo posega v človekovo zasebnost in občutljivostjo izvajalcev obveščevalno-varnostne dejavnosti in javnosti v takšen poseg pa pomeni zamudo pri normativni urejenosti. Zakonodaja in nadzor bosta v izvedbenem smislu ves čas zaostajala za realnimi potrebami, torej ne bosta omogočala učinkovitega nadzora nad to dejavnostjo« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

»Gre za kompleksno vprašanje, ki zahteva ločeno in poglobljeno znanstveno raziskovanje tega področja in vse bolj kompetentne izvajalce obveščevalno-varnostne dejavnosti ter predvsem zelo občutljive nadzornike posegov v človekove pravice. Graditev tradicionalnega tajnega sodelovanja pri operativnem delu je dolgotrajna, draga in večkrat ne daje rezultatov v realnem času. Posebej zato, ker so različni posegi v npr. Slovensko obveščevalno-varnostno agencijo (SOVA) in Obveščevalno-varnostno službo Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (MORS-OVS) v zadnjih letih zelo verjetno omajali zaupanje med registriranimi tajnimi sodelavci in operativci teh služb. To sodelovanje je namreč živ organizem, ki diha in deluje odlično le, če ne zaznava zunanjih motenj. Neprestano pojavljanje tovrstnih služb v medijih v preteklih letih je občutno vplivalo in motilo tajno pridobivanje podatkov ter omejilo to občutljivo delovanje za daljši čas. Zato je okrnjeno celotno operativno delo obveščevalno-varnostne službe. Nikoli ne bo prenehala obstajati potreba po osebi/osebah, ki bo tajno, za potrebe in po naročilu obveščevalne službe, vzpostavljala neposreden stik s ciljnim okoljem/osebami in realizirala nekatere naloge, zaradi česar je tajno sodelovanje še vedno eno najpomembnejših obrtnih orodij obveščevalno-varnostne dejavnosti« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

»Druga smer razvoja pa pomeni večje zajemanje podatkov iz javnih virov, kjer ni nobenih posegov v človekove pravice. Sodobno okolje praktično nudi skoraj vse potrebne podatke za odločanje. Problem je, kako v množici podatkov, ki nas globalno obkrožajo, pridobiti nujno potrebne in zadostne informacije za odločanje v realnem času. Zato je potrebno vključiti sodobno informacijsko tehnologijo in motivirati k sodelovanju pridobivanja tako imenovanih javnih podatkov primerno število sodelavcev. Izbor oziroma vrednotenje in razvrščanje podatkov, da bi postali sporočilo in kasnejša informacija, so ključni, da

odločevalec, kateremu podatki na začetku niso pomenili ničesar, postanejo ključna informacija za odločanje na pravem mestu in ob pravem času» (Podbregar & Ivanuša, 2013).

5.1 Javni viri

»Vloga javnih virov v obveščevalno-varnostni dejavnosti je vse pomembnejša. Ne gre samo za možnost takojšnje informiranosti o aktualnih dogodkih, temveč tudi za širše razumevanje razvoja določenih dogajanj in možnosti preverjanja podatkov iz različnih virov« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

S sodobno mrežo sodelavcev obveščevalnih služb lahko na terenu preverjamo vse javno dostopne podatke – pri tem pa ne gre le za spremljanje poročanja medijev, ali za izbor iz njihovega poročanja, ali za npr. kakovostno brskanje po medmrežju, ampak za izgradnjo mreže dostopov do javnih virov, ki jih krmilimo glede na potrebe in druge zahteve. Sodobno lobiranje, ki je sicer interesno posredovanje, uporablja mreženje baz javnih podatkov; bistveno pa je, da pri teh aktivnostih nikoli ne posegamo v človekovo zasebnost in ne kršimo veljavne zakonodaje (Podbregar, Ivanuša, 2012).

»Načrtovalci sprememb v slovenski obveščevalno-varnostni skupnosti, bi skupaj z nadzorniki in iskalci pravnih rešitev lahko po prej opisanih smereh najhitreje izgradili sodoben zajem podatkov, ki bi dajal zadostne rezultate za izvajalce obveščevalne dejavnosti in tiste, ki odločitve sprejemajo. Pri tem naj se natančno sledi strogi ločnici med tajnimi podatki, pridobljenimi z neizogibnim posegom v človekovo zasebnost, in javnimi podatki, pridobljenimi iz javno dostopnih virov« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

V obveščevalno-varnostni dejavnosti se po svetu in v lokalnem okolju vedno bolj cenijo javni viri, in sicer predvsem za načrtovanje in posledično potrditev prave vrednosti informacij.

5.2 Analitika

Klasična analitika se posredno in neposredno vključuje v vse štiri glavne stopnje obveščevalnega postopka (Herman, 1996), in sicer gre za naslednje naloge: (1) obdelava podatkov (vrednotenje in analiziranje) – priprava ustreznih informacij za naslovnika; (2) usmerjanje – začne se z natančno določitvijo informacijskih potreb; (3) vrednotenje – analitiki izvajajo kontrolne naloge s povratno informacijo operativcem; (4) ugotovitve – naloga analitike je lahko deskriptivno-razlagalna oziroma predlagalno-usmerjevalna (Podbregar, 2003).

5.3 Informacije javnih virov

»Open Source Information« (OSINF) ali informacije iz javnih virov so vsi podatki iz dostopnih internetnih virov, tiskanih virov, časopisov in ostalih elektronskih virov, npr. radio, TV; to niso nujno brezplačni podatki in vključujejo komercialno oddajanje podatkov, npr. BBC Monitoring ali Factiva, komercialne satelitske slike (Podbregar & Ivanuša, 2013).

Izvajanje temeljne naloge obveščevalno-varnostnih služb, tj. pridobivanje podatkov, poteka ciklično in je sestavljeno iz petih korakov (Koncept CIA – Central Intelligence Agency; <https://www.cia.gov/>): (1) načrtovanje, (2) zbiranje podatkov, (3) obdelava podatkov, (4) analiziranje in (5) izdelava končnega »izdelka« – informacije in posredovanje naročniku.

Tak koncept obveščevalnega cikla je doživel veliko kritik, saj naj ne bi upošteval dinamične narave dela obveščevalno-varnostnih služb in je posledično vplival na zunanje okolje. Koncept, ki naj bi upošteval tako razgibanost dela in bi posledično vključeval tudi odzive okolja, je »lijak vzročnosti«. Njegova prednost naj bi bila predvsem v tem, da izloči nepotrebne podatke za končni izdelek (Gill & Phythian, 2006; Gill & Phythian, 2006a).

»Glavni vir v zadnjih 12 letih postaja internet, ki omogoča, da se na svetovnem spletu vsak trenutek nahaja veliko število generiranih podatkov« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

Sistematično zbiranje javnih virov razdelimo na (Podbregar & Ivanuša, 2013): (1) informacijo iz javnih virov ali OSINF (Open Source Information) in (2) obveščevalno informacijo iz javnih virov ali OSINT (Open Source Intelligence).

Informacija iz javnih virov (OSINT) je za obveščevalno dejavnost tradicionalni vir (eden izmed treh), ki je edini javno dostopen. Objavljenih je več raziskav na področju razvoja orodij in tehnologije za podporo OSINT-a. International Conference on Intelligence and Security Informatics (IEEE), ISI 2004–2007 poudarja pomen povezovalnih orodij in tehnologij (Clive, van der Goot, Blackler, Garcia, & Horby, 2005).

OSINT se lahko organizira kot povsem samostojen postopek obveščevalno-varnostne dejavnosti, saj se obveščevalni cikel začne z zahtevo za obveščevalne študije, ki jo poda odločevalec oziroma uporabnik obveščevalnega izdelka OSINT oz. informacije OSINT. Posledica take zahteve sta načrt in identifikacija informacijskih virov. Raziskovalec ali OSINT-specialist nato zbira ustrezne podatke z uporabo različnih informacijskih orodij, jih vrednoti, indeksira ter združuje v označene ustvarjalce podatkov. Zbrane podatke preda analitiku, tj. strokovnjaku za vsebino, ki jo analizira ter selekcionira in glede na naročnikove zahteve izbere vse razpoložljive vsebine v želenem obsegu in obliki. Gre za vizualizacijo zahtevanih oz. želenih podatkov. V naslednjem koraku pomembne in vidne podatke združi v končno vsebino oz. izdelek/informacijo ali študijo za ciljnega naročnika.

»Za uspešno izvajanje OSINT-a se potrebuje ustrezne vire podatkov, kar omogočajo programska oprema in programska orodja. V javni prodaji je dosegljivo večje število tovrstnih orodij (npr. Maltego, Paterva, Lexis Nexis, Wordpress, Silobroker), ki so dosegljiva na spletu, tudi preko brskalnika Google in omogočajo hiter dostop, avtomatsko vrednotenje in delno analiziranje ter mreženje podatkov. Vendar brez usposobljenih analitikov, ki znajo združiti klasična analitična znanja in imajo izkušnje s tovrstnimi programskimi orodji, OSINT ni izvedljiv. Posebej se izpostavlja multidisciplinarnost, tj. znanje in izkušnje klasične analitike s hkratno hitro uporabo programske opreme in neizogibno timsko delo ter zanesljiva sposobnost prepoznavanja zahtev naročnikov/okolja v realnem času« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

»Nujna je večina ločevanja med podatki in informacijami ter končnimi dejstvi in zagotavljanje kredibilnosti javnega vira oziroma njegov predhodni ugled v razpoložljivem času. Kredibilen javni vir je tisti, ki daje na voljo elementarne podatke in je najbližji viru dogodka ali vsebini. To so na primer prva poročila o nekem dogodku, komentarji, znanstvene razprave, mnenja ipd. Sama analitika

oziroma analize so že sekundarnega pomena za OSINT, ker večinoma nastajajo s časovnim zamikom od začetka samega dogodka. Zato je hitro ugotavljanje kredibilnosti in funkcije izbranega javnega sporočila s stališča OSINT v obveščevalno-varnostni dejavnosti ključnega pomena. Obsežno pomanjkanje kadra z izvedeniškim znanjem, poznavanjem tujih ali manj znanih jezikov in področij, kjer nastajajo novodobne grožnje, oziroma pomanjkanje in podcenjevanje znanja na sploh, hromi odločevalce, vodi v enostranskost in napačne odločitve, ki so posledica množice podatkov, ne pa premišljenih in analitično obdelanih podatkov in kredibilnih informacij, ki sledijo« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

OSINT se osredotoča na zbiranje kakovostnih primarnih virov in na + strukturiranje digitalnih podatkov. Razumeti je potrebno informacijsko zahtevo (ang. Requets for Information), probleme, ki so vsebina analiziranja in vzpostavitev jasnega sodelovanja oz. medsebojnega vplivanja med analitikom in uporabnikom informacije. Določitev problema (generalno analitično vprašanje) narekuje način analiziranja (ang. US Department).

»Na podlagi omenjenih in predstavljenih dejavnikov se je pristopalo k projektiranju našega načrta iskanja javnih virov in njihovega analiziranja. Raziskava, ki je predstavljena, je model pristopa k OSINT, ki je vezana na realno situacijo v enem obdobju in kjer so sodelovali realni subjekti OSINT« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

»Javni viri (OSINF/OSINT) v obveščevalni dejavnosti predstavljajo vse večji strateški delež. OSINT ni le del obveščevalne dejavnosti, ampak predstavlja predvsem metodo zbiranja (definicije) podatkov na ravni javnih virov (mediji ipd.). Zakaj beseda »Intelligence«, ker predstavlja točno določeno informacijo, ki jo potrebujemo oziroma jo potrebuje naročnik/uporabnik za odločanje in nadaljnje doseganje ciljev? »Intelligence« je beseda, ki izhaja iz obveščevalnega žargona, vendar se v primeru OSINT govori predvsem o metodi zbiranja podatkov in ustvarjanje konkretnih informacij za doseganje ciljev. Kje je povezava s kriminalistiko? Neposredne povezave ni, saj OSINT izhaja iz obveščevalne dejavnosti. OSINT bi v kriminalistiki lahko prišel v poštev v praksi preiskovanja kaznivih dejanj, saj se lahko s pomočjo metod OSINT pridobiva informacije v korist preiskovalcev. Kljub vsemu ima stalna praksa preiskovanja v kriminalistiki še vedno prednost pred metodami OSINT, ki ne sme preko ovire/meje zasebnih virov in prikritih policijskih ukrepov oziroma jih omejujejo

javni viri. Informacije z obveščevalno-varnostnimi vsebinami, ki jih pridobivajo obveščevalno-varnostne službe, so po zakonu stopnjevane in namenjene le ozki skupini ljudi ali celo posameznikom. Tako pridobljenih informacij praviloma (razen v posebnih okoliščinah) ne delijo z drugimi zainteresiranimi javnostmi tudi, če je obveščevalne informacije pristojna služba pridobila z metodo OSINT. Ker metoda OSINT ne uporablja metod, navedenih v 19. in 20. členu ZSOVA (ZSOVA. Ur. l. RS, št. 81/06-UPB2),¹ je njena prihodnost verjetnejša v zasebnem (neinstitucionaliziranem) sektorju in prednostno za potrebe gospodarstva. OSINT pa ima nesporne potenciale tudi v varnostnem sistemu, saj se kriza ne razume izključno kot problem z vsebinami, ki pripadajo zgolj varnostnemu sistemu. Krizne razmere, npr. v gospodarskem sektorju, lahko neposredno in posredno vplivajo na stabilnost varnostnega sistema in obratno, pri čemer te sinergije ne gre spregledati. Zato so z metodo OSINT pridobljene informacije vse pomembnejši segment podpore kriznemu odločanju, krizni komunikaciji in delovanju v varnostnem in gospodarskem okolju, ki ga vodijo in upravljajo skupine ljudi ali posamezniki, ki po zakonu nimajo dostopa do stopnjevanih informacij z obveščevalno-varnostnimi vsebinami. Tako restriktiven dostop ima za posledico vsaj nezmožnost primerjati ključne zahtevane informacije, pridobljene z metodo OSINT, s potencialnimi informacijami z obveščevalno-varnostnimi vsebinami pristojnih služb, kar tveganja v varnostnem in gospodarskem sektorju povečuje.« (Podbregar, Ivanuša, 2012)

»Pri OSINT ni posegov v človekovo zasebnost, zato jih ni potrebno nadzorovati kot klasično pridobivanje tajnih podatkov. Končni izdelki OSINT so zato lahko dostopni tudi širšim uporabnikom in ne samo državnim obveščevalnim službam. Služijo lahko tako za napovedne, kot tudi za mnenjske in ostale obveščevalne informacije. Tovrstna dejavnost bo verjetno v večjem obsegu zaživela kot zasebna dejavnost za potrebe gospodarstva, kajti klasične tradicionalne obveščevalne službe so v smislu servisiranja gospodarstva izjemno toge oz. konservativne. V kolikor se obveščevalna dejavnost iz javnih virov podpre še s kvalitetnimi informacijskimi analitičnimi orodji, se uporabi nekatere sodobne tehnologije mreženja in uvede določeno preverjanje podatkov še na terenu, smo

---

¹ Agencija pridobiva podatke tudi s tajnim sodelovanjem in posebnimi oblikami pridobivanja podatkov. Agencija lahko za opravljanje svojih nalog uporablja posebne oblike pridobivanja podatkov: spremljanje mednarodnih sistemov zvez, tajni nakup dokumentov in predmetov, tajno opazovanje in sledenje na odprtih ali javnih prostorih z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje.

vsekakor na poti, ko lahko pričakujemo uporabne rezultate v realnem času. Menimo, da bo delež obveščevalne dejavnosti iz javnih virov v obveščevalni dejavnosti vse večji in da se bo klasično pridobivanje podatkov s posegi v človekovo zasebnost omejilo res samo na tiste najbolj ključne tajne podatke, ki bodo potrebni le za potrebe nacionalne varnosti. Cilj je razvoj nove metodologije, ki bi omogočala odločevalcem zaznavanje socialnih smernic, ki vplivajo na razvoj organiziranega kriminala. OSINT bi v teh prizadevanjih lahko odigral določeno pozitivno in učinkovito vlogo« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

»Raziskava je pokazala, da kljub različnim omejitvam in slabšemu poznavanju tovrstne dejavnosti lahko pričakujemo pozitivne rezultate. Seveda pa so predhodne izkušnje v obveščevalni dejavnosti neprecenljiva dodana vrednost. To je morda tudi priložnost za nov začetek vseh tistih obveščevalnih izvedencev, ki jih največkrat po dolgoletnih izkušnjah tradicionalne službe enostavno brez razloga vržejo na cesto, njihovo znanje pa ima še vedno uporabno vrednost« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

»Posebej zanimivo je dejstvo, da so študentje kljub neizkušenosti izjemno hitro našli javne vire podatkov, ki bi potrdili oziroma ovrgli njihove, glede na eksperte analitike, preštevilne teze. Naslednja njihova ovira je bila ta, da so iz pridobljenih podatkov zaradi neizkušenosti zaznavali bistveno manj sporočil, ki bi v sinergiji z drugimi podobnimi sporočili in zakonitostmi analitičnega procesa postali informacija z visoko napovedno močjo. Vedeti je namreč potrebno, da o informaciji ne moremo govoriti tako dolgo, dokler sporočilo ne vpliva, da bi povzročilo akcijo, kot so pomnjenje sporočila, povezovanje njegovega pomena z drugimi sporočili in novo nastale sinergije med njimi, ki spodbujajo nova razumevanja, nova vedenja in vednosti ter znanja itd« (Podbregar & Ivanuša, 2013). Na podlagi te ugotovitve in novega medsebojnega sodelovanja med obema skupinama se je njuna začetna različnost značilno zmanjševala, kajti »zakaj bi bila sicer soodvisnost smiselna, če je ne razumemo tako, da se razlike medsebojno dopolnjujejo v celoto?« (Mulej et al., 2007). Nevarnost je presežena s prehodom iz multi- na interdisciplinarnost, in sicer na t. i. interspektralnost. Raziskava med obema skupinama z enakim generalnim analitičnim vprašanjem predstavlja nov vzorec v znanstvenem razmišljanju – osnutek sistema se lahko določa in razvija po različnih poteh in na različne načine, kot to zahteva predmet raziskave in se kaže v različnih pogledih osrednje ideje/predstave (Bertalanffy, 1988).

»Posebej je potrebno poudariti, da se je v zadnjih letih zelo razvila zasebna obveščevalna dejavnost, ki pa je ne nadziramo dovolj. Le-ta se napol tajno razvija in trži pri vseh tistih kompleksnih subjektih, ki zaradi svoje narave delovanja potrebujejo analitične informacije za svoje uspešno delovanje. Napaka državnih obveščevalnih služb je v tem, da so zaprte za sodelovanje z zasebnimi obveščevalnimi službami. Takšno sodelovanje bi lahko dalo mnogo dodane vrednosti v prid kvalitetnejše nacionalne varnosti. Sodelovanje na tem področju je vedno boljše kot izključevanje. Klasična obveščevalna dejavnost ima sedaj že bogate izkušnje z mednarodnim sodelovanjem na obveščevalno-varnostnem področju. Pri tem je že dodobra spoznala principe partnersko konkurenčnih odnosov. Podobne principe bi lahko državne, obveščevalno-varnostne službe uveljavile v odnosih z zasebnimi obveščevalno-varnostnimi službami. Glede na omejenost virov in relativno veliko povezanost interesov med različnimi javnimi ter zasebnimi subjekti je logično takšno delovanje in ga je potrebno čimprej izgraditi« (Podbregar & Ivanuša, 2013).

6 PRED PREOBRAZBO NACIONALNO- VARNOSTNEGA SISTEMA

»Kompleksnost groženj, ki jih prepoznavamo v našem okolju, zahteva multidisciplinarno sodelovanje različnih specialistov, ki so osredotočeni na posamezen zapleten problem. Njihova naloga je zmanjševanje negotovosti, ki jih povzroča razkorak med percepcijo grožnje in realnostjo grožnje v čim krajšem času. Pri tem ima eno od ključnih vlog krizno komuniciranje. Dinamika groženj, ki vse večkrat preraščajo v krize, povzroča razkorak med potrebno in postavljeno organizacijo nacionalno-varnostnega sistema. Omejeni viri zahtevajo iskanje novih rešitev med prostovoljnim, profesionalnim in poklicnim delovanjem morda tudi z javno zasebnim partnerstvom. Pomanjkanje sistemskega pristopa, kjer se soodvisnosti prezrejo, sodelovanje se ne šteje za bistveno, celovitost ni uresničljiva, pa kaže na inertnost sprememb, ki nas sili v celovite in korenite racionalne spremembe, združene v terminu reinženiring. Grožnje zahtevajo spremembe takoj, zavedanje mora povedati kaj bomo naredili, znanje mora dati odgovore kako bomo spremenili, vrednote pa morajo ločiti pomembno od nepomembnega« (Podbregar, 2011). Težavo za celovit pristop k spremembam povzročajo razlage, da se tradicionalne države ne morejo odreči simbolom države, npr. vojski, policiji. Taka razmišljanja je potrebno preseči. Na organizacijski in osebni ravni si moramo nenehno postavljati vprašanja, ki so povezana z odbiranjem podatkov. Določiti moramo, kaj resnično potrebujemo in kaj nas pri delovanju ovira, npr. razpoložljivi viri ali kaj drugega.

Pri razvoju nacionalno-varnostnega sistema in razvoju subjektov nacionalne varnosti moramo upoštevati predvsem znanje, skupinsko delo in predanost poslanstvu, zaradi omejenosti virov pa so pomembni tudi gospodarni pristop in delovanje ter razumna izraba virov.

»Večkrat poslušamo, kako je naš sistem nacionalne varnosti še nerazvit in kako ga je potrebno dograditi. Pravzaprav gre za stalnico normativne, organizacijske, logistične neuskkljenosti, lahko napišemo tudi zamude med realnimi potrebami nacionalno-varnostnega ustroja in trenutno organiziranostjo, ki je presek organiziranosti potreb neke politične elite v danem trenutku. Žal je dinamika dogodkov in relativno nizka zainteresiranost političnih elit za celovit razvoj nacionalno-varnostne organiziranosti proizvedla takšne razkorake med realnostjo potreb in nacionalno-varnostnim sistemom, da so v organizacijskem smislu potrebni tudi reinženiringi« (Podbregar, 2011). Pomembno nasprotje med stroko in političnimi elitami se nazorno kaže pri graditvi nacionalno-varnostnega sistema. Stroka je pri iskanju rešitev zbegana, saj čuti, kaj je potrebno zgraditi, za politiko pa je to povsem nesprejemljivo, oz. zaradi porabe virov neizvedljivo. Politika se le občasno povečano zanima za nacionalno-varnost, npr. ob naravnih nesrečah ali obisku visokega NATO-funkcionarja. Tak odnos je potrebno izboljšati z odgovornim premislekom o razvoju sistema nacionalne varnosti v Republiki Sloveniji.

6.1 Reinženiring celovite in korenite spremembe

Reinženiring organizacije (Bernik et al., 1999) je postal pomemben šele po letu 1993, ko sta Hammer in Champy (1993) predstavila razmišljanje o tem pristopu teoretikom in praktikom.

Avtorja predlagata, da je potrebno staro organizacijo in njene principe zbrisati in ukiniti ter začeti znova. To je potrebno narediti: (1) temeljito – vprašati se moramo, zakaj nekaj sploh delamo in zakaj to počnemo na izbrani način; (2) radikalno – ne smemo popravljati in krpiti starega, ampak moramo začeti znova; (3) dramatično – ne smemo se zadovoljiti z nepomembnim napredkom, ampak moramo narediti veličasten skok, tj. zamenjati in izboljšati vse za 100 % in ne le za 10 %.

Reinženiring organizacije se ne zadovoljuje z odgovorom na vprašanje *Kako naj delam bolje, hitreje, ceneje?* Zanj je pomembno spoznanje, *zakaj sploh delamo, tako kot delamo*, ki nam omogoča, da začnemo razmišljati o tem, zakaj so posamezni oz. nekateri postopki (ne)potrebni.

O'Neil in Sohal (1999) ugotavljata, da se je v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja (Hammer, 1990) za vlogo procesnega menedžmenta (upravljanja s postopki) pri uveljavljanju konkurenčne prednosti organizacije uveljavil izraz *reinženiring poslovnih procesov* – RPP (ang. *Business Process Reengineering* – BPR). Davenport in Short (1990) določata RPP kot analizo in načrtovanje delovnih tokov in postopkov v organizaciji ter med sodelujočimi organizacijami. Doseči je potrebno nove razgibane izboljšave, ki so usklajene s sodobnimi merili za uspešne organizacije (stroški, kakovost, storitve, hitrost). Nekateri strokovnjaki (Hammer, Champy, 1993) zagovarjajo spremembo temeljnega razmišljanja in se zavzemajo za temeljito preoblikovanje poslovnih procesov v organizaciji in med njimi, drugi (Talwar, 1993) pa priporočajo ponovni razmislek, prestrukturiranje procesov in oblikovanje poslovnih struktur, metod dela, sistemov za upravljanje in zunanje odnose, ki ustvarjajo in prodajajo vrednost organizacije. Petrozzo in Stepper (1994) menita, da RPP vključuje sprotno preoblikovanje postopkov, organizacij in njihovih podpornih informacijskih sistemov, da bi tako temeljito izboljšali čas, stroške, kakovost ter odnos strank do izdelkov in storitev organizacije.

6.2 Sistem nacionalne varnosti Republike Slovenije in razkorak med grožnjami, subjekti nacionalne varnosti ter normativno urejenostjo

»Nacionalno-varnostna politika Republike Slovenije je uravnotežena celota vizije, strategij, programov, načrtov in dejavnosti države, potrebnih za odzivanje na vire ogrožanja in tveganja njene nacionalne varnosti ter s tem za uresničevanje njenih nacionalno-varnostnih ciljev, usmerjenih k zaščiti slovenskih nacionalnih interesov« (Podbregar, 2011). Težava je v tem, da nikoli nismo uspeli uravnoteženo razviti potrebnih načrtov, ampak smo v posameznih mandatih pripravljali le strateške preglede obrambe ali pa smo v bele knjige zapisovali, kaj bomo počeli. V srednjeročnih načrtih smo nekaj od tega sicer naredili, a ničesar do konca, saj smo zaradi različnih pogledov in sprememb v pogledih vedno začenjali znova.

»Republika Slovenija bo razvijala mehanizme za krepitev splošne varnostne kulture, ki je utemeljena na ozaveščanju, preventivi, strpnosti, solidarnosti, sodelovanju in pomoči med ljudmi ter na kulturi miru in nenasilja pri zagotavljanju varnosti« (Podbregar, 2011). Agresivnosti in nestrpnosti, ki so v našem okolju danes vse bolj prisotne in tudi zaznavne, zelo obremenjujejo tak razvoj.

Dinamično spreminjanje sodobnega varnostnega okolja ter celovitost varnostnih groženj in tveganj v njem zahtevajo organizacijsko povezanost posameznih resornih politik, ki zagotavljajo nacionalno-varnost, v skladno celoto. Sistem nacionalne varnosti in njegovi podsistemi morajo biti organizacijsko prožni in prilagodljivi, da se lahko država skladno in pravočasno odziva na vse sodobne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1), 2010).

»Sodobni viri ogrožanja, grožnje v našem okolju, so nepregledne in neprepoznave in zahtevajo odmerjene rešitve v realnem času. Žal se največkrat zgodi, da se v trenutni organiziranosti sistema nacionalne varnosti nihče od subjektov nacionalne varnosti ne prepozna za lastnika in reševalca problema. Potrebne so daljše koordinacije in usklajevanja, ki pa vedno pomenijo dodatno zamudo pri reševanju, kar lahko ustvari nepredvidljive situacije in negotovosti« (Podbregar, 2011). Določanje lastnika problema, tj. odgovornega reševalca negotovosti, ki se pojavi, je zelo obremenjujoče in skrajšuje čas, ki je potreben za rešitev posamezne krize. Ponavljajo se razmere, v katerih odgovorni negospodarno porabljajo svoj čas za odločanje, reševalcem na terenu pa nato zmanjkuje časa za operativno in uspešno delo.

»Grožnje so komplicirane in zahtevajo specialistična znanja za posamezne rešitve. Odnosi med posameznimi grožnjami pa kažejo na kompleksnost pojavov, kar zahteva multidisciplinarne pristope. Postavlja se praktično vprašanje skupnega delovanja in učinkovitosti specialistov v kompleksnih multi disciplinarnih timih« (Podbregar, 2011).

Zagotavljanje nacionalne varnosti Republike Slovenije temelji na delovanju obrambnega sistema, sistema notranje varnosti ter sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami; gre za podsisteme sistema nacionalne varnosti, vključuje pa tudi zunanjepolitične, gospodarske, informacijske in druge dejavnosti, ki neposredno vplivajo na nacionalno-varnost. Navedene

(pod)sisteme bo potrebno tudi v prihodnje nadgrajevati in predvsem povezati v skladno celoto, da se bo povečala učinkovitost celotnega nacionalno-varnostnega sistema (Rezolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1), 2010).

Multidisciplinarni pristopi so obremenjeni s prestižem posameznih strok, ki zaradi lastne pomembnosti ne želijo in ne zmorejo sodelovati z drugimi strokami. Tako se izgublja veliko časa za usklajevanje, koordinacijo in pripravo nujno potrebnega sodelovanja.

Z razvojem znanosti in tehnologije se povečuje njuna vloga pri oblikovanju nacionalne varnosti. Hermann (2008) to razume kot strateško prednost in ugotavlja, da tehnologija izvira iz globalizirane industrijske baze, ki je osnova za trgovinski in gospodarski uspeh. Želja po skrivnosti in nadzoru nad tehnologijo, ki je potrebna za oblikovanje zmožnosti nacionalne varnosti, je v nasprotju z današnjimi globalizacijskimi smernicami in odprtim trgom.

»Tudi normativna ureditev sistema nacionalne varnosti kaže na nepovezanost, razdrobljenost sistema, prestižni boj za pristojnost vodenja in boljše pozicije posameznih podsistemov v krizah. Povsem jasno kaže, da je potrebna koordinacija oziroma usklajevanje med udeleženci reševanja krize pri določanju odgovornih in sodelujočih za posamezno krizno situacijo. Enostavno povedano se le redko pri pojavu posamezne krize takoj prepozna lastnik in sodelujoči pri reševanju problema. Le-to pomeni dragoceno izgubo časa in virov v nujnih situacijah.« (Podbregar, 2011) Normativne ureditve oziroma pravni akti praviloma nastanejo kot presek določenega časa in političnega soglasja v vladnih in parlamentarnih postopkih sprejemanja, le redko pa so odraz resničnih potreb na terenu oz. na operativni ravni. Reševalci imajo zato več težav, saj se znajdejo v dodatnem vsestranskem položaju in se morajo zanašati na npr. obvezne razlage normativnih aktov, ki jim necelovito ponujajo posamezne rešitve. Pri tem je še posebno problematičen tradicionalni pogled na to, kdo od subjektov nacionalne varnosti (vojska, policija) lahko rešuje določen problem.

»Opisano povzročča krize kot trenutne in nepričakovane dogodke in dejanja, ki ogrožajo življenja ljudi ali organizacijsko sposobnost preživetja. Krize so danes del vsakdanjega življenja vsake organizacije. Kot ugotavlja Tsang (2000), lahko kriza udari po katerikoli organizaciji brez slehernega opozorila. Situacije, kjer prevladujeta stres in nenadne spremembe, namreč z običajnimi rutinskimi procesi

ni mogoče rešiti. Čeprav je preventivno delo zelo pomembno, se temu ponekod enostavno ni mogoče izogniti« (Podbregar, 2011).

Na osebni in organizacijski ravni bi morali biti najprej pripravljene na negotovosti, tj. na neprepoznana stanja, v katerih se večkrat znajdemo, in si določiti postopke, kako se čim prej vrniti v že znana stanja. Nepripravljenost povzroča krize, ki jih, žal, negospodarno rešujemo.

»Pojav krize v organizaciji zahteva previdno, hitro in odločno ukrepanje. Ker obstaja veliko vrst kriz in različnih vzrokov za njihov nastanek, je pomembno zelo premišljeno načrtovanje krizne situacije. V teoriji obstaja veliko strategij, kako načrtovati krizo, se v njej obnašati in kakšna so ravnanja organizacije po končani krizi. V praksi se stvari odvijajo hitreje in zato je še posebej pomembna pripravljenost organizacije.« (Podbregar, 2011)

V strokovni literaturi obstaja veliko soglasje o določitvi krize. Organizacijska kriza je dogodek, ki ima majhno verjetnost in velik vpliv, saj zaradi obsežne negotovosti in časovnega pritiska ogroža sposobnost organizacije. Za ta dogodek so značilni dvoumnost vzroka krize, posledice in sredstev reševanja nastalih razmer, kot tudi prepričanje, da se morajo odločitve sprejemati hitro (Pearson, Clair, 1998).

»V strateškem kontekstu kriznega upravljanja ne smemo obravnavati le kot taktični reakcijski odgovor na situacijo, tako Jacques (2007), temveč tudi kot proaktivne in disciplinirane medsebojno povezane procese, ki obsegajo preprečevanje krize, pripravljenost na krizo, odzivanje na krizo in nenazadnje okrevanje po krizi. Čeprav se izraz za upravljanje z nesrečami (angl. *disaster management*) včasih napačno uporablja kot sinonim za krizno upravljanje (angl. *crisis management*), je za upravljanje s številnimi nesrečami vendarle značilen proces vključevanja vladnih agencij in drugih organov« (Podbregar, 2011).

Tsang (2000) ugotavlja, da je večina vojaških strategij, ki se danes uporabljajo v poslovnem svetu, prevzetih iz starodavnih modrosti in doktrin o manevriranju vojsk med drugo svetovno vojno. Tak primer je doktrina C³I, ki izvira iz Rusije in so jo sprejele številne vojske po svetu. Učinkovite vojaške operacije v sodobnosti so lahko organizirane, če vojska uskladi vse štiri elemente doktrine C³I: (1) ukaz, (2) kontrola, (3) sporazumevanje in (4) obveščevalni podatki (angl. *command, control, communication, intelligence*).

»Krizno komuniciranje mora zagotoviti, da bodo informacije prišle do vsakega posameznika v vseh pomembnih trenutkih zanj pravočasno in odmerjeno. Vsak posameznik in organizacije morajo v prvi vrsti imeti izgrajeno zaupanje, da bodo razpolagali s takšnimi informacijami in da bodo na podlagi njih resnično pravilno ukrepali. Oddajanje in sprejemanje podatkov mora izključiti šume tako v tehničnem, še bolj pa v osebnem smislu, tako kvantitativno kot tudi kvalitativno.« (Podbregar, 2011). Med krizo moramo vsem deležnikom zagotoviti racionalno razlago razmer, v katerih se nahajajo, jim napovedati pričakovano naslednje stanje in določiti čas naslednje informacije. Tako krizno sporazumevanje zmanjšuje razkorak med zaznavanjem posameznika v krizi in resničnostjo, oz. resničnostjo razmer v krizi.

Krizno sporazumevanje je pomemben, vendar ne edini del kriznega upravljanja (Jaques, 2007). Tsang (2000) opozarja s pomočjo doktrine C³I na pomen učinkovitega sporazumevanja, tj. na dvosmerno sporazumevanje med poveljnikom in vojaki na terenu. Pri kriznem upravljanju v organizaciji lahko reakcije različnih deležnikov (oz. interesnih skupin) in medijev poslabšajo krizo, zato mora učinkovito sporazumevanje zagotovi tem skupinam pravočasne in točne informacije o krizi; le tako se lahko oblikujejo stališča podporne narave. Poglobljena analiza študije primerov je pokazala (Marra, 1998), da so načrti kriznega sporazumevanja le del prakse odličnih odnosov z javnostjo med krizo. Kakovost kriznega sporazumevanja je odvisna od številnih dejavnikov v modelu odnosov z javnostmi med kriz, npr. vpliv organizacijske kulture obveščanja na sporazumevalne dejavnosti in programe med krizo, na predkrizne, krizne in postkrizne odnose z ustrezno javnostjo, sporazumevalna samostojnost PR-uslužbencev.

»Skratka pravo informacijo mora imeti vsak, ki jo potrebuje, ne glede na čas, prostor, stanje, v katerem je, in njegovo stanje dojemanja podatkov.« (Podbregar, 2011)

»Seveda je to nujno opisano idealno stanje, ki ga moramo kot model graditi od osebne do vseh višjih organizacijskih ravni. Vsak posameznik je dolžan po vseh svojih močeh prispevati k ustreznemu komuniciranju in informiranju tako, da resnično prispeva k uspešnemu reševanju groženj.« (Podbregar, 2011)

6.3 Javno zasebno partnerstvo in sistem nacionalne varnosti

Republika Slovenija je glede na vire sorazmerno majhna država v EU. Evropski demokratični razvoj in standardi zahtevajo, da države organizirajo take oblike servisa, ki bodo državljanom omogočile kvalitetno življenje, državam pa učinkovit nadzorni mehanizem negospodarnih organizacijskih oblik. Vladna agencija, ki krmili in nadzira posamezno področje, bi lahko v enakem obsegu kot sedaj za 2 milijona prebivalcev to počela za npr. 5 milijonov prebivalcev. Celovitost in potreba, da so v EU vsa področja praktično pokrita z nujno potrebnimi prepoznanimi mehanizmi, sta za male države negospodarna proračunsko-administrativne rešitev. Država mora imeti oborožene sile in vse, kar je potrebno za njihovo delovanje, vendar pa je vprašanje, ali so uveljavljene rešitve organizacijskih oblik vojske in policije v EU in NATO primerne za vse članice, tudi za Slovenijo, ki ima omejene vire. Ali potrebujemo Slovensko vojsko, Slovensko policijo, obveščevalne službe itd. tako organizirane, kot so sedaj? Ali potrebujemo celoten servis storitev tako organiziran, kot je sedaj? Odgovor je jasen: »Potrebujemo, vendar glede na sodobno okolje v drugačni, za nas racionalno organizirani obliki!« Javno-zasebno partnerstvo je rešitev za majhne države, ki imajo omejene vire. Država potrebuje servis, ki ga naroči s standardom in ga ustrezno nadzira (aktivno nadziranje javne uprave ali poročanje zasebnika, ki mu je dodeljena ta naloga). Javno-zasebno partnerstvo je prihodnost in priložnost za male države, vprašanje pa je, kako ga kvalitetno izgraditi.

Javno-zasebno partnerstvo predstavlja razmerje zasebnega vlaganja v javne projekte in/ali javnega sofinanciranja zasebnih projektov, ki so v javnem interesu. Sklenjeno je med javnim in zasebnim partnerjem za izgradnjo, vzdrževanje in upravljanje javne infrastrukture ali drugih projektov, ki so v javnem interesu, in s tem povezanim izvajanjem gospodarskih in drugih javnih služb ali dejavnosti, ki se zagotavljajo na način in pod pogoji, ki veljajo za gospodarske javne službe; prav tako gre za izvajanje drugih dejavnosti, ki so v javnem interesu, oz. za drugo vlaganje zasebnih ali zasebnih in javnih sredstev, s katerimi se gradijo objekti in naprave, ki so deloma ali v celoti v javnem interesu, oz. v dejavnosti, ki so v javnem interesu (Zakon o javno-zasebnem partnerstvu (ZJZP), 2006).

Javno-zasebno partnerstvo (angl. *public private partnership* – PPP) je krepi in spodbuja zasebni trg po merilih javnega interesa države (Parker & Hartley, 2003). Zasebni kapital in podjetja zasebnega sektorja financirajo in upravljajo z infrastrukturo, ki je bila prej financirana in upravljana z javnimi sredstvi. V

zadnjih letih so postala javno-zasebna partnerstva priljubljena v številnih državah. Vlade želijo zmanjšati javno finančno porabo in zadolževanja. Zavedajo, da lahko zasebna podjetja opravljajo te storitve po nižji ceni, zato uvajajo javno-zasebna partnerstva, ki nadomeščajo neposredne naložbe države.

Spackman (2002) ugotavlja, da so projekti, ki jih financira zasebni sektor, glavni mehanizem za razširitev zasebnega sektorja v ponudbo javnih storitev. Zasebno financiranje med drugim omogoča boljše opredeljevanje in upravljanje s pogodbami ter oblikovanje inovacij. Na strateški ravni razširja preglednost javnih naročil in učinkovito zavezuje izvajalce za dolgoročno sodelovanje.

Besley in Ghatak (2001) sta preverjala pomen skrbnosti do javne storitve kot sredstva med strankama v javno-zasebnem partnerstvu. Ugotovila sta, da mora sredstva lastniško obvladovati tista partnerska stranka, ki bolj skrbi za javne storitve (neglede na količino vloženega truda pri izvajanju storitev).

Parker in Hartley (2003) svetujeta, da je pri javno-zasebnih partnerstvih potrebno biti previden, saj pri javnih naročilih na obrambnem področju ne zagotavljajo vedno boljše gospodarske učinkovitosti. Pri oblikovanju javno-zasebnih partnerstev se je potrebno dobro pogajati, skrbeti za njihovo obnavljanje in nenehno spremljati rezultate. Primeri iz tujine (npr. obrambni sektor Združenega kraljestva) kažejo, da so javno-zasebna partnerstva povezana tudi z visokimi transakcijskimi stroški, ki onemogočajo morebitne koristi pri spodbujanju gospodarskih učinkovitosti. Ta ugotovitev je zelo pomembna za obrambni sektor in za vsa javno-zasebna partnerstva z določeno vrsto negotovosti. Parker in Hartley (2003) poudarjata, da je treba stroške in koristi javno-zasebnih partnerstev skrbno uravnovežiti s stroški in koristmi bolj tradicionalnih oblik javnih naročil v javnem sektorju.

Na področju nacionalne varnosti je veliko možnosti za javno-zasebno partnerstvo.

»Predlog poskusa prostorskega urejanja in formalnega umeščanja v prostor Osrednjega vadišča Slovenske vojske (v nadaljevanju OSVAD) Postojna je v nekaterih delih naše države vzpodbudil zelo burno, tudi negativno razpravo o tej temi. Ustanovljene so bile celo različne civilne iniciative ipd. Žal se je v komunikaciji med državo in lokalno skupnostjo pokazal določen razkorak, ki meji na aroganco in ignoranco« (Podbregar, 2011).

»Republika Slovenija naj OSVAD Postojna z javnim razpisom pod pogoji javno zasebnega partnerstva preda v najem podjetju iz lokalnega okolja. Na ta način ustvari najmanj petdeset novih delovnih mest v lokalnem okolju. To podjetje bo skrbelo za optimalno uporabo OSVAD Postojna tako za Slovensko vojsko, kot tudi za potrebe lokalnega prebivalstva in razvoj vseh dejavnosti v tem prostoru. Le tako bodo tudi uporabnine prostora in odškodnine ekonomsko bolj realne. Takšna je praksa v državah EU in NATO. Gre za sodobna civilno vojaška razmerja, ki jim mora slediti tudi slovenska družba« (Podbregar, 2011).

»Ob ukinitvi policijskih uprav v posameznih delih Slovenije (Slovenj Gradec, Krško, Postojna) opažamo velik odpor in percepcijo državljanov, da bo prisotnost Slovenske policije v prostoru premajhna in ne bo zagotavljala zadostne varnosti državljanom. Slovenska policija ustanavlja v posameznih krajih policijske pisarne, vendar ne zaživijo v pravem smislu, ker v njih delo opravljajo policisti, ki se ne poistovetijo s problemi na mikro ravni zaradi izjemno velike fluktuacije« (Podbregar, 2011).

»Odgovornost nadzora in razvoja zasebne varnosti v Sloveniji je po zakonu v pristojnosti Slovenske policije. Tudi razmerje v smislu številčnosti se mora spreminjati med Slovensko policijo in zasebno varnostjo v prid zasebne varnosti. Rešitev opisane problematike je morda v naslednjem« (Podbregar, 2011).

»Mini policijska postaja, ki so jo uvedli v Detroitu v državi Michigan temelji na spoznanju, da se lahko manjše policijske enote veliko lažje in uspešneje spopadajo z varnostnimi problemi določene skupnosti. Gre za decentralizacijo policijskega sistema, kjer je na eni policijski enoti zaposlen samo en policist.« (Podbregar, 2011) Model temelji na dveh konceptih (Podbregar, 2011): (1) prebivalci poznajo policista in njegovo sposobnost za ugotavljanja posebnih kriminalnih pojavov v skupnosti; (2) tvorno vključevanje prostovoljcev v uresničevanje programa in njihov prispevek pri uresničevanju vsebin.

»Policist, ki deluje na mini policijski postaji, ima popolno svobodo tako pri organizaciji kot pri načinu dela v okviru zakonskih opredelitev. Policist si mora sam poiskati prostore in zagotoviti samoprisevek za opremo. S tem je prisiljen navezati stike z ljudmi; ljudje v soseski, ki so prispevali za prostor in opremo, pa imajo tudi globlji čut do rezultatov dela navedenega policista. Uvedba mini policijskih postaj je povečala tako priljubljenost policije kot dotok informacij« (Podbregar, 2011).

»Slovenska policija bi lahko v takšne mini policijske postaje v slovenskem prostoru namestila na podlagi javno zasebnega partnerstva mešane time med policisti in zasebnimi varnostniki, ki bi jih izbrali na javnem natečaju. Takšni timi bi imeli pooblastila za preventivno policijsko delovanje in za reševanje enostavnih varnostnih problemov. Predvsem pa bi ponovno vzpostavili večjo percepcijo varnosti pri državljanih v posameznih okoljih« (Podbregar, 2011).

Nezadostno sodelovanje med zasebnimi varnostnimi organizacijami in državno policijo je povzročilo, da je slovenski prostor varnostno nepokrit. Glede na našo geostrateško pozicijo je to resen problem pri preprečevanju organiziranega kriminala in učinkovitem mednarodnem sodelovanju naših organov pregona.

»Na področju zaščite in reševanja pa se soočamo z dvema konceptoma reševanja nesreč, ki sta med seboj večkrat v konfliktu, kar včasih tudi pomeni zamudo oziroma zahteva koordinacijo. Gre za zelo dobro razvito prostovoljnost, npr. pri slovenskem gasilstvu, gorskem reševanju itd. Prostovoljci so največkrat celo primarni nosilci reševanja. Njihova motiviranost in usposobljenost večkrat meji na zavirljivo profesionalnost« (Podbregar, 2011).

»Pa vendar kompleksne grožnje in varnostni dogodki zahtevajo znanja, ki jih lahko zagotovijo samo poklicni pripadniki in poklicna znanja (npr. JRKBO² področje). Motivacija in resursi za ustanavljanje takšnih poklicnih organizacij pa niso na ustrezni ravni« (Podbregar, 2011).

»Javno zasebno partnerstvo bi lahko motivacijo in znanje prostovoljcev v prihodnosti usmerilo v ustanavljanje večjega števila poklicnih javno zasebnih podjetij (morda tudi po modelu socialnega podjetništva), kar bi nam dalo ustrezne sile z znanjem za reševanje najzahtevnejših situacij v realnem času« (Podbregar, 2011).

Novo rešitve pri izgradnji nacionalno-varnostnega sistema bodo morale povsem na novo opredeliti razmerja med prostovoljnim in profesionalnim ter poklicnim in neprofesionalnim delovanjem. V Sloveniji imamo prostovoljce izjemno profesionalnim odnosom do poslanstva, ki ga opravljajo, žal pa tudi poklicne reševalce, ki so zelo neprofesionalni. Razprava o tako celostnem vprašanju nacionalne varnosti mora ponuditi potrebne in uporabne rešitve.

---

² JRKBO – Jedrska, radiološka, kemična in biološka obramba.

6.4 Celovito in korenito naprej

»Sodobno varnostno okolje nas vsakodnevno sooča z izzivi novih groženj, ki so neprepoznavne, hitro se spreminjajoče, kompleksne. Te grožnje, ki so daleč od klasičnih vojaških groženj, večkrat prerastejo v krize, ki jih tradicionalne organizacije vojske, policije, obveščevalnih služb, pravosodja, zaščite in reševanja s sedanjimi pooblastili ne prepoznajo kot svoje lastništvo, zato jih ne rešujejo (npr. radiološko, kemijsko, nuklearni terorizem v vseh izvedenkah)« (Podbregar, 2011).

Razlika med zaznavanjem krize in njeno resničnostjo (posvojitev krize in zakonske ovire za prevzem reševanja) pomeni dragoceno izgubo časa in denarja. Ko pa odgovorni z zamudo le začnejo reševati krizo, jim primanjkujejo pristojnosti, usposobljenost ali oprema (npr. vojska ima zaščitne maske in znanje, kako jih uporabljati, policija jih nima, oz. nima ustreznega znanja, kako jih uporabiti, čeprav mora prva v akcijo) (Podbregar, 2011). Menim, da Slovenija ne potrebuje take vojske in policije, obveščevalno-varnostne in klasične diplomatske dejavnosti, prostovoljne zaščite in reševanja kot posameznih subjektov v sistemu nacionalne varnosti (ločene tradicionalne naloge). Namesto tega predlagam:

- »Vojsko in policijo je potrebno s klasičnim stečajem razpustiti (to so nekateri že uspešno storili, npr. Kanada).
- Potrebno je postaviti skupen enotni oboroženi subjekt nacionalne varnosti, ki jo teorija pozna pod imenom paravojaška sila, ki je sposoben opravljati pod enotnim poveljevanjem sedanje naloge vojske, policije ter zaščite in reševanja.
- Višek ljudi gre v zasebno-varnostna podjetja, nekaj malega za paznike v zapore, ostali pa na prosti trg dela in podobno.
- Diplomacija se iz klasičnih diplomatskih predstavništev spremeni v letečo gibljivo diplomacijo iz Ljubljane ali nekaterih centrov.
- Obveščevalne in varnostne službe bi združili pod eno streho in jih obdržali na tretjini sedanjega obsega.
- Nekateri pobude po spremembah so v slovenskem prostoru že prisotne, npr. pobuda revije Mladina za ukinitvev Slovenske vojske« (Podbregar, 2011).

Leta 2011 je bilo zaposlenih približno 19.000 državnih javnih uslužbencev v Ministrstvu za obrambo, Slovenski vojski, silah zaščite in reševanja; Ministrstvu za notranje zadeve in Slovenski policiji; Ministrstvu za zunanje zadeve ter naši diplomaciji; Ministrstvu za pravosodje in njenem Uradu za izvrševanje kazenskih sankcij ter obveščevalnih službah. Za plače in za svoje delovanje so porabili na letni ravni eno milijardo evrov proračunskega denarja.

»Ko se pojavi neka netransparentna grožnja, ki se morda sploh ne razvije v krizo, pa ta ogromen stroj deluje neuskajano. Še največkrat porabi zelo veliko časa, da ugotovi, kdo od njih bo nosilec reševanja problema, kdo pa bo sodelujoč« (Podbregar, 2011).

»Primer so poplave tistega leta v Ljubljani, ki jih je reševalo več sto prostovoljnih gasilcev, ki so zapustili svoja delovna mesta v Prekmurju in prišli pomagati Ljubljančanom, hkrati pa smo v Ljubljani imeli več tisoč poklicnih neizkoriščenih vojakov, ki smo jih plačali zato, da so opazovali prostovoljne gasilce. Neracionalni nesmisli: na enem koncu iz proizvodnje, ki trpi škodo, vzamemo delovno silo in jo damo na drugi konec Slovenije, kjer že tako imamo plačane vojake, ki so usposobljeni, vendar neuporabljeni. Gre za dvakratni izpad dohodka, oziroma za neracionalno porabo virov« (Podbregar, 2011).

Za reševanje kriz je potrebna hitra in odmerjena odzivnost. Takoj mora biti jasno, kdo bo reševal problematiko. Moje razmišljanje o reinženiringu, to je celoviti in koreniti spremembi vseh naštetih subjektov nacionalno-varnostnega sistema, ponuja večjo povezanost in učinkovitost. Prepričan sem, da bo z večjo povezanostjo in boljšo izurjenostjo maso 19.000 javnih uslužbencev mogoče zmanjšati na 12.000 profesionalcev, za njihove plače in delovanje pa porabiti le 650 milijonov evrov (namesto ene milijarde evrov).

Dobili bomo enoten nacionalno-varnostni subjekt, ki bo vsak trenutek lastnik in reševalec vseh netransparentnih groženj in problemov. Hkrati bo na trg dela vstopilo približno 7.000 ljudi s solidnim multidisciplinarnim znanjem, za njih pa bo na voljo preostalih 350 milijonov evrov. Če del tega denarja porabimo za vključitev teh delavcev na druga področja trga dela, ostane še približno 200 milijonov evrov za razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih možnosti.

»Rezultat teh sprememb je lahko tudi manjša zasedba v Vladi RS. Namesto treh ministrov, tj. ministra za obrambo, ministra za notranje zadeve in ministra za

zunanje zadeve, lahko to področje vodi en minister za varnost» (Podbregar, 2011).

»To je v kratkih besedah reinženiring – torej korenita sprememba sistema nacionalne varnosti, do katere bo prav gotovo prišlo v naslednjih letih: reinženiring v smislu normative, organizacijske in logistične ureditve. Mnogi bodo prej zapisane stavke ocenili, da so nerealni, pa vendar, pustimo času čas« (Podbregar, 2011).

V članku o reinženiringu nacionalno-varnostnega sistema sem podal le splošna razmišljanja o skupnem delovanju subjektov nacionalne varnosti kot obliki, ki bi dajala boljše rezultate in učinke z viri, ki so na voljo. Za posamezna področja sem dodal najnujnejše komentarje možnih oblik reinženiringa. Dopuščam možnost, da so posamezne predlagane rešitve za sedANJI čas preveč radikalne in jih je potrebno skupinsko še bolje domisliti (prav gotovo najprej diplomatsko dejavnost).

Diplomacija je umetnost in veščina sporazumevanja med predstavniki različnih skupin oz. držav. Največkrat uporabljene so metode in tehnike lobiranja oz. pogajanj, včasih pa gre le za sporočanje stališč in mnenj o posameznih vsebinah, ki jih izoblikuje posamezna država zaradi odločitev druge države.

Mednarodna diplomacija gradi, ustvarja in vzdržuje odnose na različnih področjih, npr. vojska, mirovništvo, kultura, gospodarstvo, trgovina.

Diplomacija je kot oblika, metoda in veščina mednarodnih odnosov samostojna oblika sporazumevanja, ki ima jasna mednarodno uveljavljena pravila, standarde in etiko. Čeprav je na svojem področju avtonomna, pa je vprašanje, ali diplomacija posamezne države na katerem koli vsebinskem področju delovanja presega nacionalno-varnostne okvire. Nesprejemljivo je, da bi bila lahko zunanja oz. mednarodna politika, ki jo izvaja in vodi posamezna država na katerem koli področju, izven okvirov nacionalne varnosti. Diplomacija je eno izmed primarnih orodij zunanje in mednarodne politike posamezne države.

Zavračam kritike, ki mislijo, da naša zunanja politika ne bi bila dovolj kakovostna, če bi se organizacijsko izvajala v okviru ministrstva za nacionalno varnost (zaradi ukinjenega ministrstva za zunanje zadeve). Strinjam pa se, da so veščine

diplomacije tako svojevrstne, da diplomacija zahteva posebno obravnavo in lastno organiziranost v okviru nacionalne varnosti.

Z razmišljanjem o korenitih in celovitih spremembah našega sistema nacionalne varnosti želim vzpodbuditi konstruktivno razpravo. Kaže, da je potrebno iz državne uprave odpustiti več tisoč javnih delavcev in jim ponuditi bolj učinkovito vlogo v družbi. Prepričan sem, da bomo le tako dosegli preboj in bo slovenska družba lahko vstopila v nov razvojni cikel. Razkorak med razumevanjem javne uprave in profitnega sektorja je v sedanjih okoliščinah prevelik, zato ponujam naslednje zaključke (Podbregar, 2011): (1) Za reševanje kriz je potrebna natančno določena odzivnost, saj mora biti takoj jasno, kdo je lastnik problema in iskalec rešitve. (2) Postaviti je potrebno ključno vprašanje: »Ali smo pripravljeni na reinženering?« (3) Varnostne grožnje zahtevajo, da **takoj** spremenimo sedanja delovanja in organiziranosti. (4) Zavedati se moramo nacionalno-varnostnih vsebin in problematik, ki nam odgovarjajo na vprašanje, **kaj** je potrebno storiti. (5) Znanje in raziskave morajo podati rešitve oz. odgovore, **kako** to uresničiti. (6) Vrednote morajo ločiti pomembno od nepomembnega in pokazati, **kam** se usmeriti v prihodnosti.

Pripravljenost na razmišljanje o celovitih in korenitih spremembah je osnova za prve korake na novem začetku.

Sem človek, ki vedno drzno razmišljam, hkrati pa zbrano spremljam okolje in njegovo odzivanje ter svojo miselno drznost prilagajam zmožnostim za spremembe v realnem času. Če ne razmišljamo drzno, ne bomo nikoli premišljeno delovali in dosegali potrebnih sprememb. Naša odgovornost za preobrazbo nacionalno-varnostnega sistema zahteva odgovornost vsakega posameznika v naši družbi, da se opredeli in deluje za dolgoročno kakovosten razvoj vseh, ki živimo in delujemo v Republiki Sloveniji.

7 POBUDA ZA PRENOS UPRAVLJANJA OSREDNJEGA VADIŠČA POSTOJNA Z DRŽAVNE NA LOKALNO RAVEN

DAKU – Društvo akademija za krizno upravljanje
Hrašče 109
6230 Postojna

Gospod Igor Marentič
Župan Občine Postojna
Ljubljanska 5
6230 Postojna

**POBUDA ZA PRENOS UPRAVLJANJA OSREDNJEGA VADIŠČA
POSTOJNA Z DRŽAVNE NA LOKALNO RAVEN**

Spoštovani gospod župan!

Tako kot se neprestano spreminja vloga Slovenske vojske in njene naloge, se ves čas spreminja vloga in uporaba Osrednjega vadišča Postojna. Povsem iluzorno je misliti, da ga v naslednjih letih Slovenija ne bo več potrebovala, zato je potrebno vse čas iskati sinergijo in najboljše rešitve med državo, lokalno skupnostjo in ostalimi deležniki. Potrebno je poiskati sodobne racionalne rešitve, kjer je vloga

vseh deležnikov boljša, kot v letnih dogovorih in sporazumih med MORS-om in Občino Postojna. Slednji žal omogočajo kratkoročne rešitve in nadomestila za uporabo tega zemljišča, ne urejajo pa strateške, ekološke in skupne dolgoročne uporabe tega prostora.

Potrebno je tudi urediti nemoteno komunikacijo med vsemi udeleženi, ne pa, da so ti pogovori stvar trenutnih elit na funkcijah v Občini Postojna in MORS-u, kar lahko občasno vzbuja nezaupanje med ljudmi.

Področje Osrednjega vadišča Postojna je potrebno v času, ko ga Slovenska vojska ne potrebuje, odpreti za uporabo širši skupnosti. Po celem svetu, na primer v vzhodni Evropi, potekajo programi, kjer se takšna področja z znatnimi sredstvi ekološko urejajo in se gradijo turistično učni atraktivni programi, kjer ima zelo veliko od tega tudi lokalna skupnost. Nenazadnje je turizem prednostna panoga v Postojni. Tovrstni kompleksi so lahko podpora lokalni industriji, ki se lahko vključuje v vojaško industrijski kompleks Slovenije. Skratka, možnosti je zelo veliko, potrebno je samo vsebinsko problematiko poznati in prenesti kakšne izkušnje iz drugih okolij k nam. Zadovoljiti se z uporabnino, ki jo MORS plačuje lokalni ravni, prav gotov ni dovolj.

Zato podajamo pobudo, da Občina Postojna poda predlog Republiki Sloveniji, ki jo zastopa MORS, da Osrednje vadišče Postojna preda v upravljanje na lokalno raven tako, da se ustanovi v obliki javno-zasebnega partnerstva podjetje (delovno ime v nadaljevanju dokumenta Podjetje Vadišče), ki bo upravljalo s prostorom in vsebino na celotnem kompleksu Osrednjega vadišča Postojna. Podjetje je gospodarski subjekt, ki pomeni znatno število novih delovnih mest v lokalnem okolju. Slovenska vojska z letnim načrtom določi natančno število dni in vsebino uporabe Osrednjega vadišča za potrebe obrambe. Za pripravo vadišča, izvedbo vsebin ter sanacijo po uporabi vadišča je zadolženo Podjetje Vadišče. To storitev Slovenska vojska financira v obsegu sredstev, ki jih sedaj nameni za lastno uporabo vadišča in za odškodnine okolju, ki jih že sedaj plačuje lokalni skupnosti. Preostale dni v letu pa Podjetje Vadišče prostor Osrednjega vadišča Postojna nameni transparentno vsem zainteresiranim turističnim, športnim, ekološkim ter drugim nevladnim organizacijam ter ostalim subjektom, ki Podjetju Vadišče za uporabo in ekološko ureditev plačajo tudi ustrezno uporabnino.

Takšen inovativen model pomeni izjemno povezanost države in lokalne ravni, pomeni tudi nova delovna mesta ter ustrežnejšo širšo uporabo prostora Osrednjega vadišča Postojna.

Podajamo pobudo, da se sprejme ustrezen sklep o ustanovitvi projektne skupine med MORS-om in lokalno skupnostjo. Projektna skupina pripravi v najkrajšem času ustrezeni elaborat za odločanje in realizacijo. Ustanovitev projektne skupine in njeno delo naj bo ločeno od obstoječega usklajevanja problematike Vadišča z MORS-om, zato da ne bi prihajalo do nepotrebnih zastojev pri iskanju ustreznih rešitev pri obeh dejavnostih. Sprejem elaborata in ustanovitev Podjetja Vadišče pa avtomatsko pomeni ugasnitev obstoječih sporazumov med MORS-om in lokalno skupnostjo. V projektno skupino Podjetje Vadišče je potrebno obvezno povabiti predstavnike civilne iniciative Poček, ki morajo kasneje imeti tudi mesto v Nadzornem organu Podjetja Vadišče.

Nova delovna mesta, ustrežnejša uporaba prostora ter boljša povezanost med državo, tj. Slovensko vojsko, ter lokalno skupnostjo z inovativno podjetniško iniciativo so razlog, da se pobuda realizira. Predlagamo, da se takoj skliče iniciativni sestanek za izmenjavo mnenj in da se dogovori načrt aktivnosti.

Društvo akademija za krizno upravljanje iz Postojne je pripravljeno prevzeti pobudo in realizacijo celotnega projekta.

Pobudo podajamo v imenu DAKU.

Prof. dr. Iztok Podbregar

8 SKLEPNI DEL

V Sloveniji oz. v njenem nacionalno-varnostnem sistemu je odprtih še veliko vprašanj, čeprav pri tem ne mislim na obrambno izobraževanje (tudi to je neurejeno področje naše nacionalne varnosti), o katerem sem napisal več znanstvenih razprav.

Predavam na Obrambni univerzi v Brnu na Češkem in Obrambni univerzi v Beogradu v Srbiji. Sem avtor programov za krizno upravljanje na generalštabnem šolanju Slovenskih visokih častnikov. V monografiji se tem temam namenoma izogibam, saj mi odgovorni v Slovenski vojski kot rednemu profesorju Univerze v Mariboru in dekanu Fakultete za organizacijske vede tam ne dovolijo predavati.

Posebej opozarjam na segment, ki ga naš nacionalno-varnostni sistem, žal, ne izvaja, čeprav bi ga moral – državljani Republike Slovenije namreč nimamo zagotovljenega dostopa do vsebin in znanj s področja osebne zaščite državljana, ki je izpostavljen različnim grožnjam; prav tako državljanu ne omogoča nujnega usposabljanja in dostop do potrebne zaščitne opreme v realnem času. To pomeni, da bi vsak državljan moral iz različnih medijev sam izvedeti, npr. kdaj mora uporabiti zaščitno masko, kje in kdaj se lahko nauči, kako jo praktično uporabljati in kje jo lahko dobi, če jo potrebuje. Gre za primarno poslanstvo nacionalno-varnostnega sistema, zato državljani upravičeno pričakujemo, da bo ustrezno deloval.

V monografiji ne pišem veliko o človeških virih in selekciji kadrov, čeprav se znanstveno-raziskovalno s tem veliko ukvarjam. Omeniti pa moram, da je na področju zaščite in reševanja nujno potrebno določiti ustrezno razmerje med prostovoljnimi in poklicnimi, prostovoljnimi in profesionalnimi ter poklicnimi in profesionalnim odnosom.

Nekateri zaposleni v nacionalni varnosti razmišljajo, da bi v slovensko policijo morali kadrovati poklicne vojake po petih letih, ko jim poteče pogodba. Takrat bi jih morali poslati v šolo za slovenske policiste, ker že imajo določena znanja in so primerni za šolanje ter izvajanje policijskih pooblastil. Starejše policiste in vojake bi preusmerili v zaščito in reševanje, oz. v zasebna varnostna podjetja. Ustrezna kadrovska politika lahko kljub količinsko omejenim človeškim virom zagotavlja zadostno in ustrezno kakovosten kader v nacionalni varnosti.

Zgodovina, sedanost in predvidevanje prihodnosti so pogoj za celovito prenavo nacionalno-varnostnega sistema, ki mora biti prilagojen našim potrebam. Strokovnjaki bomo še naprej razmišljali in raziskovali ter tako pomagali, da bomo v Republiki Sloveniji lahko uveljavljali številne pozitivne spremembe, ki so nujno potrebne in stalne za našo nacionalno-varnost. Vključevanje je bolj produktivno kot izključevanje, znanje pa je omejeno in kliče po sodelovanju.

LITERATURA

- Bath, S. (2018). *Ensuring access to water and sanitation for all: what SDG 6 wants to achieve and why it matters*. Pridobljeno na <https://www.iisd.org/blog/ensuring-access-water-and-sanitation-all-what-sdg-6-wants-achieve-and-why-it-matters>
- Bernik, I., Kovač, J., Černetič, M., Ferjan, M., Florjančič, J., Bernik, M., . . . Vuk, D. (1999). *Sodobne oblike in pristopi pri organiziranju podjetij in drugih organizacij*. Kranj: Moderna organizacija.
- Bertalanffy, L. v. (1988). *General system theory*. New York: George Braziller.
- Besley, T., & Ghatak, M. (2001). Government versus private ownership of public goods. *The Quarterly Journal of Economics*, 116(4), 1343-1372.
- Clive, B., van der Goot, E., Blackler, K., Garcia, T., & Horby, D. (2005). Europe Media Monitor-System Description. *EUR Report*, 22173.
- Davenport, T. H., & Short, J. E. (1990). The new industrial engineering: information technology and business process redesign. *Sloan Management Review*, 31(4), 11-27.
- Gill, P., & Phythian, M. (2006). What is intelligence? V *Intelligence in an insecure world* (pp. 1-19). Cambridge: Polity Press.
- Gill, P., & Phythian, M. (2006a). How do they gather information? V *Intelligence in an insecure world* (pp. 62-81). Cambridge: Polity Press.
- Gros, D. & Alcidi, C. (ur.). *The global economy in 2030: trends and strategies for Europe*. (2013). Pridobljeno na <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/The%20Global%20Economy%20in%202030.pdf>
- Hammer, M. (1990). Reengineering work: don't automate, obliterate. *Harvard business review*, 68(4), 104-112.
- Hammer, M., & Champy, J. (1993). Reengineering the corporation: a manifesto for business revolution. *Business Horizons*, 36(5), 90-91.
- Heinsohn, G. (2006). Babies win wars. *The Wall Street Journal*. Pridobljeno na <https://www.wsj.com/articles/SB114159651882789812>
- Herman, M. (1996). *Intelligence power in peace and war*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hermann, R. J. (2008). National security challenges and competition: US defense and space R&D in a strategic context. *Technology in Society*, 30(3-4), 371-381.
- International Energy Agency. (2018). *Energy security*. Pridobljeno na <https://www.iea.org/topics/energysecurity/>
- Ivanov, I. (2003). International security in the age of globalization. *Russia in global affairs*, No. 1. Pridobljeno na <https://www.globalpolicy.org/globalization/defining-globalization/27662.html>
- Ivanuša, T., Podbregar, I., Pečan, S., Mulej, M., & Tičar, B. (2009). *Pandemija : upravljanje in obvladovanje omejitve gibanja : učbenik*. Ljubljana: Zavod za varnostne strategije pri Univerzi Maribor.
- Jaques, T. (2007). Issue management and crisis management: an integrated, non-linear, relational construct. *Public Relations Review*, 33(2), 147-157.
- Kennedy, P. (2008). Who's hiding under our umbrella? *The International Herald Tribune*, January 30.
- Marra, F. J. (1998). Crisis communication plans: poor predictors of excellent crisis public relations. *Public Relations Review*, 24(4), 461-474.
- McDowell, D. (Ed.) (2008). *Strategic intelligence: a handbook for practitioners, managers, and users* (Vol. 5): Scarecrow Press.
- Minerals Make Life. (2016). *Minerals and metals can strengthen U.S. economy*. Pridobljeno na <https://mineralsmakelife.org/blog/minerals-and-metals-can-strengthen-u-s-economy/>
- Mulej, M., Čančer, V., Hrast, A., Jurše, K., Kajzer, Š., Knez-Riedl, J., . . . Uršič, D. (2007). *The law of requisite holism and ethics of interdependence: basic of the dialectical system thinking (applied to innovation in catching-up countries)*. Maribor: Faculty of Economics and Business, University of Maribor.
- O'Neill, P., & Sohal, A. S. (1999). Business process reengineering: a review of recent literature. *Technovation*, 19(9), 571-581.
- Parker, D., & Hartley, K. (2003). Transaction costs, relational contracting and public private partnerships: a case study of UK defence. *Journal of Purchasing and Supply Management*, 9(3), 97-108.
- Pearson, C. M., & Clair, J. A. (1998). Reframing crisis management. *Academy of management review*, 23(1), 59-76.
- Petrozzo, D. P., & Stepper, J. C. (1994). *Successful reengineering*. S.l.: John Wiley & Sons.
- Podbregar, I. (2003). Trend razvoja slovenske obveščevalno-varnostne skupnosti po vstopu v EU in NATO. V *Dnevi varstvoslovja* (pp. 3). Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Podbregar, I. (2011). Pred reinženiranjem nacionalnovarnostnega sistema - priložnosti za Slovensko vojsko = Before reengineering the national security system - opportunities for the Slovenian Armed Forces. *Sodobni vojaški izživi*, 13(2), str. 15-25.
- Podbregar, I., & Ivanuša, T. (2013). Javni viri in analitika v obveščevalni dejavnosti. V G. Meško (ur.), *Jubilejni zbornik znanstvenih razprav* (pp. 407-424). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Podbregar, I., Koren, B., Dvoršek, N., Žirovnik, J., Miklavčič, M., Osterman, A., . . . Lobnikar, B. (2012). *Obveščevalno-varnostna dejavnost : procesi, metode, nadzor : znanstvena monografija*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1)*. (27). (2010). Ljubljana: Uradni list RS. Pridobljeno na <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201027&stevilka=1189>.

- Spackman, M. (2002). Public–private partnerships: lessons from the British approach. *Economic Systems*, 26(3), 283-301.
- Talwar, R. (1993). Business re-engineering - a strategy-driven approach. *Long range planning*, 26(6), 22-40.
- Tsang, A. S. (2000). Military doctrine in crisis management: three beverage contamination cases. *Business Horizons*, 43(5), 65-65.
- United Nations. (2017). *World population prospects 2017*. Pridobljeno na <https://population.un.org/wpp/>
- United Nations. (2017a). *International Migration Report 2017: Highlights (ST/ESA/SER.A/404)*. Pridobljeno na http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2018). Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/>
- Who We Are. (n.d.). *The effects of climate change*. Pridobljeno na <https://www.wwf.org.uk/effectsofclimatechange>
- World Health Organization. (2009). *Summary and policy implications Vision 2030 : the resilience of water supply and sanitation in the face of climate change*. Pridobljeno na https://www.who.int/water_sanitation_health/vision_2030_9789241598422.pdf?ua=1
- World health statistics 2018: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals*. (2018). Pridobljeno na <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272596/9789241565585-eng.pdf>
- Zakon o javno-zasebnem partnerstvu (ZJZP)*. (127). (2006). Ljubljana: Uradni list RS. Pridobljeno na <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-5348/zakon-o-javno-zasebnem-partnerstvu-zjzp?h=Zakon%20o%20javno>

ŽIVLJENJEPIS REDNEGA PROFESORJA DR. IZTOKA PODBREGARJA

IZR. PROF. DR. POLONA ŠPRAJC

Redni profesor dr. Iztok Podbregar je slovenski general, vojaški pilot in znanstvenik. Je bivši načelnik Generalštaba Slovenske vojske in direktor Slovenske obveščevalno-varnostne agencije. Trenutno je dekan Fakultete za organizacijske vede Univerze v Mariboru in redni profesor za vodenje in upravljanje varnostnih organizacij. Je znanstvenik številnih objavljenih izvirnih znanstvenih prispevkov v mednarodno priznanih bibliografskih bazah, mednarodnih in domačih znanstvenih ter strokovnih monografijah, avtor prispevkov na mednarodnih in domačih znanstvenih in strokovnih konferencah, ima pa tudi številne druge objave. Svoje znanstveno delo in izkušnje ves čas usmerja v raziskovanje belih lis na področju varnosti, vodenja, upravljanja s človeškimi viri, managementa, sporazumevanja, tveganj itn. Kot profesor je predaval tudi na Fakulteti za logistiko Univerze v Mariboru, kjer je vodil Katedro za vojaško logistiko in na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, kjer je vodil Katedro za management varnostnih in policijskih organizacij. Bil je svetovalec predsednika Republike Slovenije za področje nacionalne varnosti ter strateškega in kriznega managementa; kot nacionalni koordinator za boj proti terorizmu na Vladi Republike Slovenije je koordiniral in organiziral boj proti terorizmu na nacionalni ravni. Bil je direktor Slovenske obveščevalno-varnostne agencije, sekretar Sveta za nacionalno-varnost Republike Slovenije, minister svetnik – svetovalec za nacionalno-varnost predsednika Vlade Republike Slovenije. Leta 2001 je bil imenovan za državnega sekretarja na Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije, pred tem pa je bil

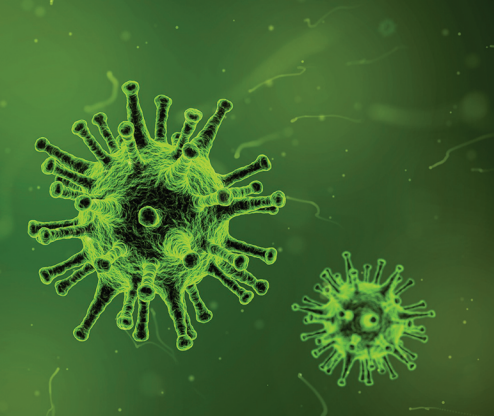
načelnik Generalštaba Slovenske vojske. Bil je član nacionalne/vladne delegacije za približevanje in vstop Republike Slovenije v članstvo Zveze NATO. V najpomembnejših časih za Republiko Slovenijo je zasedal mesto generalpodpolkovnika, načelnika letalstva Slovenske vojske. Veličino njegovega uma in dela potrjuje tudi pilotiranje nadzvočnih letal/lovcev *Supersonic Fighter Aircraft* v Jugoslovanskih zračnih silah.

Redni profesor dr. Iztok Podbregar ima odlične sporazumevalne in vodstvene sposobnosti. Je izjemen predavatelj in mentor številnim diplomantom, magistrantom in doktorandom, ki jih usmerja tudi na njihovih nadaljnjih kariernih poteh. Ima tudi izjemne organizacijske zmožnosti na področju vodenja, upravljanja in obvladovanja celovitih organizacij na varnostno-obrambnem področju, projektnem managementu, managementu letalstva, zračnih sil in obrambne logistike ter managementu in vodenju mednarodnih organizacij, managementu javnega sektorja in ostalih celovitih sistemov. Ima licenco za poklicnega pilota letal z IFR pooblastili, je učitelj letenja. Vodil in upravljal je veliko znanstvenih projektov, v tujini pa je imel številna strokovna in znanstvena predavanja.

Je nosilec zlatega reda za zasluge Republike Slovenije na vojaškem oziroma varnostnem področju, legije časti Republike Francije, častnega znaka Republike Francije, ima čin generalpodpolkovnika Slovenske vojske, je nosilec zlate medalje Slovenske vojske in zlate ter srebrne medalje generala Maistra.

Redni profesor dr. Iztok Podbregar je izjemna osebnost: odličen znanstvenik, voditelj, strokovnjak, pedagog in mentor, izvrsten retorik, plemenit in dostojanstven človek.

Redni profesor dr. Iztok Podbregar je slovenski general, vojaški pilot in znanstvenik. Je bivši načelnik Generalštaba Slovenske vojske in direktor Slovenske obveščevalno-varnostne agencije. Trenutno je dekan Fakultete za organizacijske vede Univerze v Mariboru in redni profesor s področja vodenja in upravljanja varnostnih organizacij.

Kot znanstvenik s širokim naborom objavljenih izvirnih znanstvenih prispevkov v mednarodno priznanih bibliografskih bazah, številnih mednarodnih in domačih znanstvenih in strokovnih monografij, avtor mednarodnih in domačih prispevkov na znanstvenih in strokovnih konferencah ter številnimi ostalimi objavami, svoje delo in izkušnje ves čas pelje v izpolnitev vrzeli na področjih varnosti, vodenja, upravljanja s človeškimi viri, managementa, komuniciranja, tveganj itn. Kot znanstvenik je predaval tudi na Fakulteti za logistiko Univerze v Mariboru, kjer je vodil Katedro za vojaško logistiko in na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, kjer je vodil Katedro za management varnostnih in policijskih organizacij. Bil je svetovalec Predsednika Republike Slovenije, svetovalec za področje nacionalne varnosti ter strateškega in kriznega managementa, kot nacionalni koordinator za bolj proti terorizmu na Vladi Republike Slovenije je izvajal delo koordinacije in organizacije boja proti terorizmu na nacionalnem nivoju.

izr. prof. dr. Polona Šprajc

